

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
**Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences
in Public Administration» (Kyiv, Ukraine)**
Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine)
**Institute of Vocational Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)**
Institute of Professional Qualifications (Kyiv, Ukraine)
supported by
**Financial and Economic Scientific Union and Publishing house
«INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)**

Abstracts of scientific papers
**VI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE**
«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

February 28, 2021

Prague, Czech Republic
2021

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctorsof
Sciences in Public Administration»(Kyiv, Ukraine)
Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine)
Institute of Vocational Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
Institute of Professional Qualifications (Kyiv, Ukraine)
supported by
Financial and Economic Scientific Union and Publishing house
«INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)

Збірник тез наукових праць

VI МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

«28» лютого 2021

Сборник тезисов научных трудов

VI МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

«28» февраля 2021

Abstracts of scientific papers

VI INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

February 28, 2021

Prague, Czech Republic
2021

S40 «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VI International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, February 28, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. — 70 p.

Compilation of the materials of the VI International scientific conference: «Science and Global Studies».

All materials are published in the original language in author's edition.

The editors do not always share the opinions and views of the author. Responsibility for the accuracy of facts, names, geographical names, quotes, numbers and other information is held by the authors of the publications.

Using scientific ideas and materials from this compilation, References to authors and publications are mandatory.

Chairman of the Organizing Committee:

Romanenko Evgeny Aleksandrovich — Doctor of Science in State Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Vice-Rector of the Interregional Academy of Personnel Management.

Co-Chairs of the organizing committee:

Kovalenko D. I. — PhD in Economics, Associate Professor, Sedator of the financial and economic scientific council and the Publishing house “Internauka”.

Motrenko T. V. — Doctor of Philosophy, Professor, Professor, Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Zhukova I. V. — PhD in Public Administration, Associate Professor, Executive Director of the Presidium of the public scientific organization “All-Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public Administration”.

Members of the organizing committee:

Miriam Zajacová — PhD, MBA, konateľka Central European Education Institute, s.r.o.

Badri Gechbaia — Doctor of Economics, Associate Professor, Director of National Institute of Economic Research, Georgia.

Midelsky Sergey Ludwigovich — Professor of Regional Academy of Management, President of the Regional Academy of Management.

Skrynkovskyy Ruslan — PhD in Economics, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences (Lviv, Ukraine).

Kurilo Lyudmila Izidorovna — Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Department of Marketing and Business Management, National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kiev, Ukraine).

CONTENTS

SECTION 1. MONEY, FINANCE AND CREDIT	6
Коледіна Катерина Олександрівна Перестраховання в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку	6
Шірінян Лада Василівна, Роганова Ганна Олександрівна Результати розробки дискримінантної моделі оцінки ефективності управління грошовими потоками	10
SECTION 2. ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY	14
Buhaieva Mariia The implementation of the concept of knowledge economy into the practice of social development	14
Semykina Maryna, Semykina Anna Social innovations as a tool of influence on the quality of human capital ...	19
SECTION 3. ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT	24
Козинец Александр Николаевич Как искусственный интеллект улучшает планирование ресурсов предприятия	24
Чукаєва Ірина Костянтинівна Ринок нафтопродуктів України: проблеми та шляхи вирішення	28
Шереметинська Оксана Валеріївна Оцінка впливу факторів зовнішнього середовища на ефективність ЗЕД підприємств харчової промисловості	31
SECTION 4. LAW	35
Samoilova Karyna Conflicts and gaps of Ukrainian legislation concerning conclusion and execution of corporate agreements	35
Шморгун Ярослава Олександрівна Взаємозв'язок держави та особистості у концептуальних положеннях теорії держави і права	39
SECTION 5. PSYCHOLOGY, PEDAGOGY, EDUCATION, PHILOSOPHY AND PHILOLOGY	42
Nazymko Olena Blended learning: case study on English training course for architect students	42

Contents

Белоусова Вікторія Володимирівна, Бец Ольга Олександрівна, Куделіна Ольга Юріївна Ефективність інтернет-ресурсів у постановці RP	46
Віштак Інна Вікторівна Проблеми професійної безпеки та здоров'я: соціально-правові аспекти	50
Гарапко Любов Іванівна Феномен білінгвізму в реценції української педагогічної науки	53
Іващенко Сергій Миколайович Фізична реабілітація студентів з вегето-судинною дистонією в ході навчального процесу	58
Осадча Лариса Анатоліївна Психологічне благополуччя персоналу освітньої організації як профілактика «синдрому професійного вигорання»	62
SECTION 6. MANAGEMENT	66
Колодіч Юлія Ігорівна Система менеджменту якості вищої освіти в Україні	66

Section 1.

MONEY, FINANCE AND CREDIT

Коледіна Катерина Олександрівна
кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Нині на страховому ринку України значення перестраховування складно переоцінити, оскільки для страховика головним завданням є зважений розподіл ризику. При зростаючій конкуренції на страховому ринку компанії необхідно розширювати свої можливості як за видами страхування, так і за обсягами взятих на себе ризиків, але при цьому важливо забезпечити фінансову безпеку та уникнути дестабілізації фінансового стану. При неправильному використанні такого потужного інструменту, перестраховування може перетворитися з допоміжного засобу для підтримки фінансової безпеки у реальну загрозу для стабільного функціонування страхової компанії, ринку страхування та загалом для фінансової системи держави [1, с. 76–80]. Зважаючи на важливу роль, яку відіграє перестраховування, питання дослідження сучасного стану перестраховування в Україні та вивчення загальних тенденцій його розвитку є актуальним питанням сьогодення.

Дослідженню теоретичних та методологічних основ перестраховування присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Базилевича В. Д., Біленчука П. Д., Бойко А. О., Віленчука О. М., Внукової Н. М., Временко Л. В., Дьячкова Ю. М., Заруби О. Д., Кондратенко Д. В., Матвійчука Л. О., Осадця С. С., Позднякової Л. О., Ткаченко Н. В., Турбиної К. Е., Шахова В. В. та багатьох інших. Однак, незважаючи на значну кількість напрацювань, які використовуються як при формуванні теоретичного підґрунтя, так і при здійсненні практичної діяльності, дослідження шляхів подальшого розвитку страхового ринку України, особливо в умовах інтеграції до ЄС, є актуальним.

Дослідженню етимології слова «перестраховання» приділено значну увагу в різних літературних джерелах. Так, в українському законодавстві визначення поняття «перестраховання» наведено в статті 12 Закону України «Про страхування» [2], згідно якого під перестрахованням розуміють «страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований». Однак, незважаючи на чітке визначення досліджуваної дефініції в нормативному документі, в науковій літературі відсутня єдина позиція щодо його трактування. Тому виникає потреба в дослідженні існуючих підходів до визначення поняття «перестраховання» (табл. 1).

Згідно даних табл. 1 можна дійти висновку, що не існує єдиного підходу до трактування поняття «перестраховання». Кожен із

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «перестраховання» [3]

Підхід	Визначення поняття «перестраховання»
Управлінський підхід	Метод управління ризиками прямого страховика щодо захисту його майнових інтересів, пов'язаних із забезпеченням додаткових гарантій виконання страхових зобов'язань перед страхувальниками за договором страхування.
Організаційно-правовий підхід	Вид діяльності (бізнесу), відповідно до якого страховик, приймаючи на страхування ризики, частину відповідальності за ними передає іншим страховикам (перестраховикам) на узгоджених умовах з метою компенсації частини страхових виплат, здійснених на користь страхувальників.
Юридичний підхід	Цивільно-правові відносини, які передбачають обов'язок перестраховика компенсувати частину страхових виплат, здійснених прямим страховиком за договором страхування в разі настання страхового випадку.
Економічний підхід	Механізм підвищення фінансової стійкості та мінімізації витрат страхової компанії шляхом компенсації частини страхового відшкодування, сплаченого страхувальнику у разі настання страхового випадку, та розширення фінансових можливостей для укладання нових договорів.
Захисний підхід	Інструмент захисту економіки держави шляхом підвищення надійності та ефективності страхового ринку.

зазначених підходів розглядає перестраховування під власною призмою та «має право на життя». Що ж стосується зарубіжного досвіду, то у національних законодавчих актах більшості країн світу перестраховування переважно визначається як нове самостійне страхування (Великобританія), страхування страховиків або страхування ризиків (Німеччина), страхування надлишкових зобов'язань (Словенія) [4, с. 40–41].

Сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку перестраховування вимагають від його учасників проводити активні дії щодо розподілу та перерозподілу власних зобов'язань. Цей факт пов'язаний з відсутністю державної підтримки цього ринку у межах проведення ефективного регулювання і створення висококапіталізованої державної страхової (перестрахової) компанії [3, с. 327–332]. Так, за договорами перестраховування ризиків за I квартал 2020 року українські страховики (цеденти, перестраховувальники) сплатили часток страхових премій 2765,1 млн. грн. (за I квартал 2019 р. — 4443,4 млн. грн.), з них [5]: перестраховикам-нерезидентам — 884,2 млн. грн., що на 12,6% більше порівняно з аналогічним періодом 2019 року (за I квартал 2019 року — 785,3 млн. грн.); перестраховикам-резидентам — 1880,9 млн. грн., що на 48,6% менше порівняно з аналогічним періодом 2019 року (за I квартал 2019 року — 3658,1 млн. грн.).

Загальна сума часток страхових виплат, компенсованих перестраховиками, становила 564,1 млн. грн. (за I квартал 2019 р. — 354,3 млн. грн.), у тому числі компенсовано: перестраховиками-нерезидентами — 473,3 млн. грн., що на 62,2% більше порівняно з аналогічним періодом 2019 року (за I квартал 2019 р. — 291,8 млн. грн.); перестраховиками-резидентами — 90,8 млн. грн., що на 45,4% більше порівняно з аналогічним періодом 2019 року (за I квартал 2019 р. — 62,5 млн. грн.).

У структурі вихідного перестраховування станом на 31.03.2020 найбільше сплачено часток страхових премій за такими видами страхування, як: страхування майна — 529,2 млн. грн. (19,1%) (станом на 31.03.2019—1199,9 млн. грн. (27,0%)); страхування фінансових ризиків — 427,1 млн. грн. (15,4%) (станом на 31.03.2019—476,7 млн. грн. (10,7%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ — 417,8 млн. грн. (15,1%) (станом на 31.03.2019—1044,6 млн. грн. (23,5%)); страхування наземного транспорту (КАСКО) — 246,1 млн. грн. (8,9%) (станом на 31.03.2019—248,0 млн. грн. (5,6%)); страхування відповідальності перед третіми особами — 190,0 млн. грн. (6,9%) (станом на 31.03.2019—362,1 млн. грн. (8,1%)); страхування вантажів та багажу (вантажобагажу) — 176,2 млн. грн. (6,4%) (станом на 31.03.2019—346,0 млн. грн. (7,8%)); страхування цивільної

відповідальності власників транспортних засобів («Зелена карта») — 126,9 млн. грн. (4,6%) (станом на 31.03.2019—145,6 млн. грн. (3,3%)).

Отже, на основі вищенаведеного можна дійти висновку, що нині ринок перестраховання в Україні має ряд, як позитивних, так і негативних тенденцій. До основних факторів гальмування розвитку перестраховання в Україні можна віднести такі [3, с. 327–332]: недостатня капіталізація страховиків; незначна місткість перестрахового ринку; значний вплив державних інституцій на процеси страхування та перестраховання, що приводить до їх зарегульованості, а це впливає на зниження зацікавленості іноземних партнерів у співпраці з вітчизняними страховими компаніями; низький рівень страхової культури, наявність шахрайських дій на ринку; неринкові методи визначення тарифної політики страховиків тощо.

Таким чином, в сучасних мінливих умовах господарювання перестраховання ризиків відіграє важливу роль для страхових компаній. Дослідження сутності терміну «перестраховання» виявило, що є різні підходи до визначення даної дефініції, що пояснюється розвитком галузі перестраховання зокрема, так і страхової науки загалом. Аналіз сучасного стану вітчизняного ринку перестраховання показав, що існує велика кількість перешкод, які гальмують розвиток перестраховання в Україні. Виявлення та систематизація негативних факторів впливу на ринок перестраховання в Україні потребує ретельного вивчення та є перспективним напрямком подальших досліджень.

Література

1. Дігтяренко С. М. Тенденції розвитку перестраховання в Україні // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 6/20. С. 76–80.
2. Про страхування: Закон України від 10.12.2020 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2021).
3. Матвійчук Л. О. Теоретичні аспекти визначення сутності та функцій перестраховання // Інфраструктура ринку. 2018. № 18. С. 327–332.
4. Турбина К. Е. Тенденции развития мирового рынка страхования. М.: Анкил, 2000. 320 с.
5. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2020 року // Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua> (дата звернення 28.01.2021).

Шірінян Лада Василівна
доктор економічних наук, професор кафедри фінансів
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

Роганова Ганна Олександрівна
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ РОЗРОБКИ ДИСКРИМІНАНТНОЇ МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ

Дискримінантний аналіз набув широко використання для визначення та прогнозування фінансового стану підприємств. За останні 45 років було опубліковано сотні досліджень, які побудували моделі для прогнозування бізнес-невдач [1]. Більшість цих досліджень були присвячені одній конкретній галузі. Окрім дискримінантного аналізу, використовувались інші методи: логіт-аналіз, пробіт-аналіз, регресійний аналіз та нейронна мережа. Модель Альтмана (1868 р.) є найстарішою та найпоширенішою моделлю, що використовує багатоваріантний дискримінантний аналіз для прогнозування корпоративного банкрутства.

Метою роботи є розробка дискримінантних функцій, які дозволять достовірно ідентифікувати якість та ефективність управління грошовими потоками на підприємстві. Побудова дискримінантних моделей відбувалася у програмі SPSS Statistics.

Дискримінантний аналіз вирішує завдання декількох типів. Завдання першого типу припускають наявність інформації про деяке число об'єктів, характеристики кожного з яких дозволяють віднести об'єкти до однієї з двох або більше угруповань. На основі цієї інформації знаходиться функція, що дозволяє поставити у відповідність новим об'єктам характерні для них групи. Другий тип завдання відноситься до ситуації, коли ознаки приналежності об'єкта до тієї чи іншої групи втрачені, і їх потрібно відновити. Завдання третього типу

пов'язані з передбаченням майбутніх подій на підставі наявних даних. Такі завдання виникають при прогнозі, наприклад, фінансового стану підприємств в майбутніх періодах [2]. У нашому дослідженні вирішуються завдання першого типу.

Для оцінки ефективності управління грошовими потоками підприємств попередньо було досліджено систему показників оцінки грошових потоків та загального фінансового стану кондитерських підприємств та обрали 6 коефіцієнтів: K_1 — коефіцієнт ліквідності грошового потоку; K_2 — коефіцієнт ефективності грошових потоків; K_3 — коефіцієнт чистого поповнення грошових засобів; K_4 — коефіцієнт фінансової автономії; K_5 — коефіцієнт покриття; K_6 — грошове наповнення операційної маржі. Аналіз парних кореляцій коефіцієнтів K_1 – K_6 свідчить про відсутність помітних кореляційних зв'язків, тобто запропоновані показники є незалежними і можуть далі використовуватися в побудові дискримінантної моделі.

У якості результуючого показника нами обрано ефективність управління грошовими потоками — $ECFM$. З'ясування наявної ситуації на підприємствах здійснюється шляхом віднесення розрахованого $ECFM$ до однієї з 4 груп класифікацій (табл. 1): 1) стійка ефективність; 2) часткова ефективність; 3) нестійка (передкризова щодо управління грошовими потоками) ефективність; 4) абсолютна неефективність.

Аналіз зведення обробки спостережень показує валідність усіх 94 спостережень. Згідно з методикою дискримінантного аналізу кількість функцій дорівнює числу класифікаційних груп мінус 1 (у нашому випадку їх 3). Мірою вдалості класифікації підприємств служить кореляційний коефіцієнт між розрахованим значенням дискримінантної функції і показником приналежності до класифікаційної групи. Для першої дискримінантної функції коефіцієнт канонічної кореляції дорівнює 0,993. Це дозволяє обрати її в якості класифікаційної функції для визначення рівня ефективності управління грошовими потоками підприємств [3].

Коефіцієнти першої дискримінантної функції дозволяють отримати вираз шуканої функції (1):

$$\begin{aligned} ECFM = & -0,805 - 0,007 \cdot K_1 - 0,223 \cdot K_2 + 0,785 \cdot K_3 + \\ & + 0,483 \cdot K_4 + 0,0001 \cdot K_5 - 0,001 \cdot K_6 \end{aligned} \quad (1)$$

де $ECFM$ — числове значення, що дозволяє розподілити підприємства по групах в залежності від значень їх фінансових показників K_1 – K_6 відповідно до центротнів (серединним значенням) груп.

Таблиця 1

Критерії класифікації підприємств за групами виходячи з рівня ефективності управління грошовими потоками

Стан управління грошовими потоками	Номер групи	Умови включення підприємства до відповідної групи
Стійка ефективність (СЕ)	1	Значення п'яти або шести показників (в тому числі обов'язково К1 і щонайменше одного з К2, К3, К4) повинні відповідати нормативним або рекомендованим значенням (≥ 1)
Часткова ефективність (ЧЕ)	2	Значення чотирьох показників (в тому числі одного з показників К1, К2, К3) повинні відповідати нормативним або рекомендованим. Значення К1 має бути ≥ 1 , $K2 \geq 0,5$
Нестійка (передкризова) ефективність (НЕ)	3	Значення трьох показників (в тому числі одного з показників К1, К2, К3) повинні відповідати нормативним або рекомендованим.
Абсолютна неефективність (АН)	4	Значення двох і менше показників відповідають нормативним або рекомендованим, або серед показників, що відповідають нормативним або рекомендованим, немає показників К1, К2, К3

Джерело: розроблено авторами

Аналіз апіорних ймовірностей класифікації показують найбільша частка підприємств увійде до другої (ЧЕ – 43,6%) та третьої (НЕ – 44,7%) груп.

Для класифікації нових підприємств розраховано значення класифікаційних функцій, що мають наступний вигляд:

1) Стійка ефективність (2):

$$ECFM1 = -3884,304 + 1152,643 \cdot K1 - 27,193 \cdot K2 + 63,850 \cdot K3 + 22,027 \cdot K4 + 0,073 \cdot K5 - 0,082 \cdot K6 \quad (2)$$

2) Часткова ефективність (3):

$$ECFM2 = -570,679 + 1149,217 \cdot K1 - 8,549 \cdot K2 + 0,149 \cdot K3 - 16,664 \cdot K4 + 0,063 \cdot K5 - 0,020 \cdot K6 \quad (3)$$

3) Нестабільна (передкризова) ефективність (4):

$$ECFM3 = -570,960 + 1149,813 \cdot K1 - 9,142 \cdot K2 - 0,320 \cdot K3 - 16,664 \cdot K4 + 0,058 \cdot K5 - 0,019 \cdot K6 \quad (4)$$

4) Абсолютна неефективність (5):

$$ECFM4 = -608,709 + 1188,825 \cdot K1 - 10,037 \cdot K2 + 0,072 \cdot K3 - \\ -24,300 \cdot K4 + 0,064 \cdot K5 - 0,031 \cdot K6 \quad (5)$$

Досягнута точність прогнозування складає 79,8% , що є добрим результатом.

Результати здійсненого аналізу свідчать про те, що ефективність управління грошовими потоками кондитерських підприємств України визначається різними фінансовими параметрами (ліквідності, ефективності, фінансової стійкості та рентабельності). Включення до моделі переліку запропонованих коефіцієнтів дозволяє більш точно ідентифікувати ситуацію щодо якості управління грошовими потоками підприємств.

Література

1. Shyam B. Bhandari Two Discriminant Analysis Models of Predicting Business Failure: A Contrast of the Most Recent with the First Model // American Journal of Management. 2014. 14(3). PP. 11–19. URL: http://na-businesspress.homestead.com/AJM/BhandariS_Web14-3.pdf
2. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие / Л. Л. Ермолович, О. В. Головач, Л. Г. Сивчик, И. В. Щитникова // под общ. ред. Л. Л. Ермолович. Мн.: «Современная школа», 2009. 915 с.
3. Роганова Г. О. Оцінка ефективності управління грошовими потоками підприємств харчової промисловості на основі дискримінантної функції / Г. О. Роганова, Л. В. Шірінян // Економічний вісник Дніпровської політехніки. 2020. № 4. С. 170–180. URL: <https://doi.org/10.33271/ebdut/72.170>

Section 2.

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Buhaieva Mariia
PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences),
Associate Professor
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

THE IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF KNOWLEDGE ECONOMY INTO THE PRACTICE OF SOCIAL DEVELOPMENT

The accumulation, dissemination and transmission of knowledge from generation to generation in all eras of world history have determined the development of human civilization. In recent decades, knowledge and intellectual resources have become crucial in the social and economic development of society. This is due to the digital and information-communication revolution and the emergence of a new knowledge economy.

Thus, the emergence of a new economy — the knowledge economy, based mainly on knowledge and intellect, is characterized by rapid growth of knowledge and goods, reducing their life cycle, intellectualization of technology, which in turn provides a multiple increase in productivity, the emergence of a large market segment of intellectual products and services (patents, licenses, transactions, consulting), the rapid pace of updating knowledge and the need for their constant replenishment.

The understanding the growing role of human resources, organizational management and information technology in the functioning of global companies has been the main reason that since the second half of the 90s, specialists in various fields of science began to actively research and discuss knowledge economics and knowledge management. Many companies for building effective strategies, have begun to create scientific laboratories for knowledge management systems and even research institutes, like it was at IBM.

It has been a little over twenty years since renowned expert K. Wiig initiated a series of scientific publications on knowledge management [3]. Ever since, large-scale research and publications about this issue have begun, containing theoretical and applied developments. Today, research is conducted around the world, including in Ukrainian scientific circles. Every day there is more and more information about the proposed projects and software systems in knowledge management, in the creation of corporate systems of effective knowledge management, conceptualization of the knowledge economy in the practice of social development.

Most researchers of the problem of intellectual resources note that knowledge is inseparable from man. Knowledge can be realized by the owner (a person can explain the logic of their thoughts and decisions), and may not be realized (a person acts rationally, effectively, but can not explain why he acts in this way). Thus, knowledge is a mixture of conscious and unconscious in human decisions, actions and behavior.

We consider it necessary to provide the definition of the term “knowledge” given in the European Guide in Knowledge Management [1]: A combination of data and information, to which is added expert opinion, skills, and experience, resulting in a valuable asset that aids decision making.

In organizational terms, knowledge is generally thought of as being know-how, applied information, information with judgment, or the capacity for effective action.

Also, intellectual property, intellectual resources are defined in recent decades as the most important driving force of the new economy, the economy of the “third wave” by the essential definition of E. Toffler [2]. In his metaphorical picture of the “three waves” of human economic development, the “first wave” includes societies with an agrarian economy, the “second wave” includes societies with an industrial economy, and finally the “third wave” of societies with an economy based on extended reproduction of knowledge.

Most countries in the world, including the highly developed ones, are still within the “second wave”. And only a few countries — the leaders of the world economy — are on the rise of the “third wave”, in the transition from an industrial economy to a knowledge-based economy.

The knowledge economy refers to the resource economic theory, which is the most modern, as part of other economic concepts.

We can note that in modern science, the term “knowledge economy” is used to denote the type of economy along with similar concepts, some of which we have already used in our study: innovative economy, high-tech civilization, knowledge society, information society.

The most common terms in modern economic terminology used in the context of the theory of economic development are: knowledge economy, new economy, post-industrial economy and information economy. All these terms were introduced into scientific circulation in the second half of the 1970s, with the exception of the concept of “new economy”, which was widely used in earlier stages. Note that in the mid-1990s, the term “post-industrial economy” became obsolete and the frequency of its use stabilized. In turn, in the early 2000s, the concept of “knowledge economy” is compared in number of references with the concept of “information economy”, and the metaphor of “new economy” in the mid-2000s is the peak of popularity and, conversely, the use of the term “economy” knowledge “. Based on the evolutionary approach, we can conclude that the knowledge economy arises as a direct result of the evolution of post-industrial and information economy. But, coming to replace them, this category is largely based on relevant institutions and technologies, retaining them as accumulated during the development of previous foundations of future changes.

The general transition to the knowledge economy at all levels of management requires the justification and implementation of a systemic institutional policy. First of all, an appropriate system of institutions is needed to create, disseminate and effectively use knowledge as an asset in the modern knowledge-based economy. At the same time, mechanisms are clearly needed to constantly develop institutions, stabilize and regulate the environment of the new economy. Institutes are the complex endogenous factor in the development of the knowledge economy at the national and regional levels, as well as at the level of individual companies.

Today in the Ukrainian practice of management in all economic entities, there are a significant number of institutional problems in implementing the model of knowledge economy, namely:

- in the field of knowledge generation: the lag of the level of remuneration of workers of science and education from the average in economics; deformation of the motivational component in the labor of the teaching staff; insufficient funding of state research institutions and organizations and lag behind developed countries in terms of grant support for research; preservation of the language barrier and underdevelopment of international research projects; low prestige and image of natural-scientific directions of preparation of bachelors and masters;
- in the field of commercialization: lack of infrastructure for venture financing and innovation transfer; low level of legal literacy of researchers and inventors on the protection and transfer of in-

tellectual property rights, underdeveloped competencies of business planning, marketing and industrial design; the predominance of part-cycle research work, the product of which is only an experimental sample; inconsistency of interests and asymmetry of information of subjects of scientific and investment sphere;

- in the field of implementation: inertia of low demand for innovative developments from big business and inefficiency of tax instruments to stimulate it; uncertainty of the legal status of innovatively active enterprises and their insufficient support; fierce competition in the markets for high-tech products and the ineffectiveness of marketing policy for knowledge-intensive business at the national and regional levels of government.

These barriers are more related to the micro level — the level of functioning of individual enterprises and companies trying to introduce in their innovation and investment activities the effective use of the knowledge economy, to introduce its concept in their development strategies and promote knowledge as a competitive advantage at all levels.

The important factor that slowing down the process of development of the knowledge economy at the national level is the lack of systemic and consistent policy, which manifests itself in the following forms:

- vagueness of terminology and blurred strategic directions: in the adopted strategic documents;
- stochastic change of priority institutional forms of development of national and regional innovation systems;
- the prevalence of “technocratic” ideology.

The strategic task of comprehensive innovative modernization of the economy of modern Ukraine highlights the problem of determining the priorities and benchmarks of long-term strategy of socio-economic development, which will primarily be based on the model of “knowledge economy”. In conditions of complete modernization, the ideology of the transition to a knowledge economy can become an integrator of the interests of all stakeholders — business, society and the state.

Today in Ukraine there is a gradual formation of the institutional structure and infrastructure of the new technological system, which is the basis for the development of the knowledge economy in the medium term. The key point is that such transformations are already visible in the phases of origin and formation, and will have a continuation on the entire trajectory of its development, which requires the state to conduct a systematic, flexible and interactive institutional policy.

References

1. Notes on European Guide to Good Practice in Knowledge Management. Part 1: Knowledge Management Framework. URL: <http://arielsheen.com/wp-content/uploads/2019/10/CEN-CWA14924-01-2004-Mar.pdf>
2. Toffler A. (1980). The Third Wave. Harper Collins Publishers.
3. Wiig K. (1993). Knowledge management foundations: thinking about thinking. How people and organizations create, represent and use knowledge. Arlington: Schema Press, 471 p.

Semykina Maryna

*Doctor of Economics, Professor
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Semykina Anna

*Teacher, PhD in Economics
Odessa National University of Economics
Odessa, Ukraine*

SOCIAL INNOVATIONS AS A TOOL OF INFLUENCE ON THE QUALITY OF HUMAN CAPITAL

The world practice shows that the economic growth of any enterprise, industry and state in general depends on quality of a human capital (HC) and accordance of its characteristics (knowledge, abilities, competences, experience, working capacity, activity, etc.) with market demand.

Ukraine chose to join the European Union, thus the problem of human capital competitiveness (HCC) increase gets extra topicality, considering high requirements of the European labor market to the level of educational professional training, mobility, labor and innovative activity of employees. Ukrainian society is affected by system crisis, challenges and threats which lead to the degradation of the human capital quality, decrease of its competitiveness, all this hinders realisation of population capabilities to work and getting the worthy income. Human capital competitiveness (HCC) and ways of its increase attract attention of present scientists more and more.

Among foreign scientific works devoted to a problem of a human capital the most known are books written by G. Becker, E. Denison, P. Druker, R. Kapelyushnikov, Yu. Korchagin, R. Mintser, T. Schulz, etc. In Ukraine the problem of improvement of human capital quality is discussed in publications of V. Antonyuk, A. Grishnova, A. Kolot, L. Lisogor, A. Levchenko, D. Melnichuk, I. Petrova, L. Semiv, M. Semikina, L. Shaulskaya, etc. However the single approach to the determination of the human capital competitiveness essence and its assessment isn't found yet.

As a result of the theoretical analysis it is suggested to understand “human capital competitiveness” (HCC) as a certain quality of HC, demanded at the market and which gives advantages in getting income. It is determined that quality of such HC is created and saved up by training, education, healthcare, educational professional development. The advantages in quality of such HC in combination with the reasonable price of labor services provide an extension of labor choice opportunities at labor market, more productive work, getting of higher income from employment and other social and economic benefits. The results of evaluation of HCC of Ukraine which was carried out by the author’s technique at various economic levels and supplemented with sociological polls at the enterprises allow to determine:

- negative tendencies in development and use of HC and unequal opportunities of the population in forming HC competitive qualities concerning health, education, professional development and getting the worthy income;
- crisis of partners social responsibility for development of HC and support its competitive qualities;
- urgent need for the managed innovative changes in development and use of human capital in Ukraine; need of directional social innovations for support of HC of less competitive employees, — youth, women, elderly.

The international experience shows that progress in economic, social and innovative development is reached by the countries where the priority attention is paid to the development of the human capital and increase of its competitiveness. Now it becomes possible thanks to implementation of social innovations in various spheres of human activity, including education, professional development, employment.

The importance of social innovations in society requires the system of social innovations management. However, the solution of this problem is braked by the lack of theoretical and practical experience of social innovations management in Ukraine. Scientific literature still poorly discloses information on social innovations and their role in increase of the human capital competitiveness. On the basis of generalization of a scientific thought we suggest to treat “social innovations” as a complex of initiatives, innovations, new services which have to be implemented regularly by the state, social partners, collectives, certain subjects of managing in various spheres of formation, use and development of the human capital for improvement of its quality and increase its competitiveness. So, we suggest to consider social innovations as the important instrument of improvement of the human capital quality on the basis of

development of productive abilities of people in economy and the best satisfaction of social needs.

In the course of the research we suggest the systematization of social innovations which develops scientific approaches of V. Antonyuk, A. Novikova, D. Vayzer, A. Grishnova, G. Mishchuk and other scientists [1–4] (table 1).

Our approach to the systematization of social innovations differs from already known by the division of innovations' types depending on a number of additional features — on spheres of activity, on the nature of changes (radical, system, “modifications”, improvement”), on results (positive, negative), on types of final effect (social, economic, moral, ecological effects, the integrated effect, etc.). On the basis of this work

Table 1

Types of social innovations in development and use of the human capital

Classification feature	Types of social innovations
Depending on the sphere of formation, use and development of the human capital	In the sphere of employment; in education; in professional development; in social management; in health care; in culture; in education; in sport; in the sphere of life and housing; in the sphere of rest; in social protection, etc.
On rates of implementation	Slow, slowed down, quick, accruing, uniform, intermittent
On application scale	1) scale, large, medium, small; 2) transnational, national, regional, local
On economic level	Innovations in mega-, macro, meso, micro, level of employee
On efficiency	Effective, less effective, inefficient
On the nature of changes	Radical, system, “modifications”, “improvement”
On a form	Social reforms, projects, programs, services
On the results	Positive social innovations, negative social innovations
On phases of reproduction of the human capital	Innovations in separate phases of reproduction of the human capital: (formation, distribution, use)
On intensity degree	Intense, uniform, weak, mass innovations
By types of final effect for the human capital	Innovation, accompanied by social, economic, environmental, moral, or integrated effect for the development and use of human capital

Source: it is developed by the author on the basis of development of approaches [1–4]

we suggest the system of methods of implementation of social innovations which details them according to contents, purposes, spheres and forms of implementation, the expected results and effects of innovations in development and use of the human capital at the different levels. This allows to increase the validity of administrative decisions in questions of implementation of social innovations, without allowing losses in development of the human capital.

The role of social innovations isn't identical at various economic levels. For the certain person the social innovation can be shown, for example, through improvement of working conditions, stimulation of individual labor and innovative activity, intellectualization of a workplace, content of work. It leads to change of a mentality, opportunities of needs satisfaction, development of certain abilities, formation of certain traits of character, valuable reference points, respect for certain ethical standards of behavior.

For the group of people (the collective or team) the social innovation can be realized through the change of a way of interaction, communications, organization of activity, work management and so forth.

For the population and its groups the social innovation is a change of the relations of property, a way of production, the sphere of activity, infrastructure, informatization, culture of public behavior, access to quality education, high-quality medical and social services and so forth.

Eventually, social innovations influence satisfaction of priority social needs, motivation of professional development, increase of advantages in the human capital quality.

In our opinion, management of social innovations will become effective only under a condition when social examination of consequences of social innovations is provided. The development of packages of address social innovations has to become an important issue too. On the basis of the research we conclude that in the conditions of crisis and lack of sources of financing, social innovations have to be versatile, economical and intended for the least competitive workers (youth, women, senior citizens) or persons who are looking for work.

References

1. Антонюк В., Новікова О., Водоводова О. Соціальні інновації: концептуальні підходи, можливості розвитку та запровадження. НАН України; Ін-т економіки пром.-ті. Донецьк, 2010. 102 с.

2. Бородіна О. Соціальні інновації в системі сільського розвитку / О. Бородіна. URL: www.me.gov.ua/file/link/151218/file/UkrEcon9-2010_Borodina.pdf (дата звернення 08.02.2021).

3. Вайзер Д., Задек С. Беседы с неверующими в пользу социальных инноваций. М.: Экономика, 2009. 230 с.

4. Грішнова О., Міщук Г. Соціальні інновації у трудовій сфері: Сутність, види, особливості реалізації в Україні // Демографія та соціальна економіка. 2013, № 2. С. 167–178.

5. Семикіна А. В. Людський капітал: підвищення конкурентоспроможності на основі соціальних інновацій [монографія]. Одеса: «Атлант» ВОИСОІУ. Одеса, 2018. 272 с.

Section 3. ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Козинец Александр Николаевич
*магистрант кафедры экономической информатики
Белорусского государственного университета
информатики и радиоэлектроники
г. Минск, Республика Беларусь*

КАК ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ УЛУЧШАЕТ ПЛАНИРОВАНИЕ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Хотя искусственный интеллект (AI) — относительно новая технология, она уже продемонстрировала свой разрушительный потенциал и вызвала ажиотаж на рынке программного обеспечения. Фактически, по данным Gartner, к концу 2021 года до 80% новых технологий будут иметь искусственный интеллект в качестве ключевого компонента [1, с. 142].

В этом дивном новом мире неинтеллектуальные системы планирования ресурсов предприятия (ERP) становятся все более бессмысленными. Хотя данные и имеют вес, их реальная ценность заключается в их анализе и интерпретации. В большинстве ERP-систем по-прежнему не хватает самой важной информации, такой как взаимодействие с клиентами, поведение и управление отношениями.

Программное обеспечение для планирования ресурсов предприятия похоже на цифрового менеджера, который связывает все разрозненные элементы компании вместе, чтобы создать единый работающий организм. Искусственный интеллект позволяет поставщикам ERP-программного обеспечения улучшать системы с помощью машинного обучения и интерфейсов на естественном языке. AI в системах управления ресурсами предприятия обеспечивает практическую аналитическую информацию, позволяющую компаниям повысить свою операционную эффективность.

Обоснование использования AI в системах планирования ресурсами предприятия можно разделить на несколько пунктов:

1. Обслуживание клиентов и автоматизация продаж. Общая цель большинства компаний — повысить уровень удовлетворенности клиентов. Искусственный интеллект теперь используется для улучшения качества обслуживания клиентов. Теперь клиент может подать заявку на кредит, не выходя из дома, а поход к врачу можно забронировать всего несколькими щелчками мыши. Жизнь стала намного проще благодаря AI. Искусственный интеллект также используется, чтобы помочь сотрудникам с оптимальным графиком времени, когда клиентам нужны услуги или личные встречи.

2. Связь между отделами. ERP-система будет получать данные от каждого отдела компании. Прекрасный пример того, как AI улучшает ERP, — это рассмотрение спроса и предложения. Ваша база данных будет включать материалы, которые у вас есть на складе, и заказы, полученные от клиентов. Система автоматически рассчитает, какие материалы необходимо заказать, и количество на основе ваших существующих или прогнозируемых заказов.

3. Расширенная аналитика. Расширенная аналитика в ERP включает модели данных и машинного обучения. Гигантские объемы данных (Big Data) в настоящее время используются для анализа моделей покупательского спроса, прогнозирования изменений в спросе, оптимизации цен, предотвращения оттока клиентов, определения следующих лучших действий и улучшения маркетинговых стратегий, и это лишь некоторые из них. Продвинутая аналитика не только используется для изучения прошлого и будущего, но и собирает информацию о настоящем, предоставляя предприятиям наилучшую информацию для принятия оптимальных решений.

4. Человеческие ресурсы. Часть системы отвечающая за поиск новых сотрудников может сканировать, читать и оценивать кандидатов и быстро исключать 75% из них из процесса набора. Системы искусственного интеллекта могут успешно планировать, организовывать и координировать программы обучения для всех сотрудников. Определяя индивидуальные предпочтения и раскрывая, кто должен получить повышение или кто может быть недоволен работой, системы искусственного интеллекта могут действовать проактивно и решать проблему оттока сотрудников до того, как это произойдет.

5. Повышение производительности. ERP содержит подробную информацию о каждом процессе в вашей организации. AI сможет посмотреть на каждый процесс и выявить неэффективные процессы. Это может быть любая или все части процесса от производства до выставления счетов. Компании могут узнать, какой процесс увеличивает

потребление энергии, на какой стадии производится наибольшее количество поврежденных товаров, на какой стадии происходит наибольшее количество потерь материала и какой шаг дает наибольшую добавленную стоимость с точки зрения клиентов, особенно при аналитике большого объема данных полученного из IoT-устройств активно использующихся в компании и подключенных к центральным узлам ERP-системы. Когда компания видит области, ограничивающие продуктивность, члены команды могут находить решения, которые могут принести пользу всем заинтересованным сторонам.

6. Финансовый менеджмент. ERP-системы могут автоматизировать повторяющиеся бухгалтерские функции, включая категоризацию информации о счете по различным учетным записям и даже различение ежемесячного телефонного счета и платежа за покупку телефона. AI может закрывать операции и автоматизировать ежемесячные, квартальные и годовые процессы, даже сравнивая остатки на счетах между различными независимыми системами и проверяя выписки и отчеты на предмет точности. Используя машинное обучение, системы планирования ресурсов предприятия могут даже учиться на опыте разных экспертов в области ведения бухгалтерии, чтобы делать более точные суждения и адаптироваться к моделям поведения разных бухгалтеров.

7. Спокойствие руководства. Хотя это не так важно, как предыдущие, не менее важно спокойствие менеджмента компании. Ведение бизнеса, независимо от его размера, — тяжелая работа, и менеджеры несут ответственность за множество вещей. Анализ данных играет важную роль в бизнесе. Больше не нужно полагаться на отчеты, агрегированные от разных сотрудников, а затем интерпретировать каждый из них, все будет проходить в автоматическом режиме. Время сократится, а при правильном обученном AI, можно значительно повысить продуктивность работы предприятия.

Искусственный интеллект и машинное обучение радикально меняют продажи. Ничего не делать с этим — не вариант. В частности, AI и машинное обучение меняют ландшафт программного обеспечения ERP и меняют планирование продаж как и операции.

Возможностям интеллектуального анализа данных даже самой продвинутой самообучающейся системы искусственного интеллекта не хватает человеческого гения для вдохновения, инноваций и личного взаимодействия. Тем не менее, если у руководства предприятия есть желания сэкономить деньги, освободить время для открытия новых горизонтов и увеличить доходы, возможно, пришло время дополнить ERP искусственным интеллектом, машинным обучением и прогнозной аналитикой продаж, частично или же полностью положившись на автоматику.

Литература

1. Lujic R., Simunovic G., T. and Saric N. Majdandzic. Applying artificial intelligence to the scheduling problem in the ERP system // 27th International Conference on Information Technology Interfaces. 2005. PP. 140–144.

Чукаєва Ірина Костянтинівна
доктор економічних наук, старший науковий співробітник
Державна установа «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

РИНОК НАФТОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Сьогодні в Україні ведеться боротьба з нелегальним обігом нафтопродуктів. Країні конче потрібно вивести ринок палива з тіні і зробити його прозорим.

За експертними оцінками, в Україні нелегально працюють 1,5 тис. АЗС. Обсяг продажів палива через такі заправки становить близько 40 тис. тонн на місяць. Тіньовий ринок, зокрема в сегменті дизпалива, становить 20% , а зрідженого газу — 30 50% [1].

Незаконні пункти продажу розміщуються і експлуатуються без належної реєстрації землекористування, без дозволу на роботу об'єктів підвищеної небезпеки, паливо продається без касових апаратів, використовують працю громадян без оформлення трудових відносин. І це все спотворює справедливу конкуренцію на ринку нафтопродуктів.

Головними факторами існування такої ситуації на ринку палива стали тривала відсутність з боку влади ефективних системних заходів з протидії нелегальному виробництву і продажу палива, а також відсутність ефективних інструментів контролю над відповідністю фактичних і документальних обсягів пального в місцях виробництва, зберігання і продажу.

Аналіз досвіду європейських та інших країн свідчить, що вони в боротьбі за прозорий ринок і викорінення нелегального сегмента рухалися шляхом впровадження ефективних регуляцій — контроль над оборотом палива, посилення адміністрування, введення ліцензування, фінансові гарантії, ідентифікація промислових споживачів.

Для України виходом із кризової ситуації на ринку нафтопродуктів буде впровадження комплексних заходів ефективного адміністрування обороту пального і місць виробництва, зберігання і торгівлі паливом.

Основним законом, прийнятим для регулювання паливного ринку, є Закон № 2628-VIII «Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо поліпшення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів» [2]. Зокрема в законі прописано:

- введення з 1 липня 2019 року ліцензування виробництва, зберігання, оптової та роздрібно торгівлі паливом;
- запуск модернізованої системи електронного адміністрування реалізації палива (СЕАРП) з урахуванням пального за кожним акцизним складом, де воно знаходиться;
- запуск нової системи контролю над фактичним оборотом і залишками пального на акцизних складах з використанням сучасних засобів вимірювальної техніки (витратомірів і рівнемірів);
- посилення відповідальності за нелегальні операції з паливом.

Кожен з перелічених в законі інструментів є складовою частиною побудови прозорого ринку нафтопродуктів та публічності його учасників.

Так, через механізм ліцензування має відбуватися перевірка законності і безпеки роботи місць виробництва, зберігання, оптової та роздрібно торгівлі паливом, а також їх прозора і публічна ідентифікація для споживачів і суспільства. Умови отримання ліцензій передбачають їх невелику вартість, яка не вплине на собівартість палива, і надання декількох документів, що підтверджують законність і безпеку роботи об'єкта, де виробляється, зберігається або продається пальне, без наявності яких об'єкти працювати не мають права.

Наступною складовою побудови прозорого ринку є впровадження модернізованої системи електронного адміністрування реалізації палива (СЕАРП), яка, на відміну від чинної з 2016 року системи, передбачає ведення автоматичного обліку обсягів пального на кожному стаціонарному складі (НПЗ, нафтобази, АЗС та ін., де знаходиться пальне) і на акцизному пересувному складі (транспортні засоби, що переміщують паливо по країні).

У модернізованій системі електронного адміністрування реалізації палива (СЕАРП) повинні зареєструватися діючі платники акцизного податку та нові, якими є великі промислові споживачі палива, а також компанії, що зберігають пальне інших підприємств.

Заключним елементом комплексних засобів забезпечення прозорого ринку є введення нової системи контролю над фактичним оборотом і залишками пального на стаціонарних акцизних складах. Для цього поетапно будуть встановлюватися рівнеміри на резервуари,

розташовані на акцизних складах, і витратоміри — лічильники на місцях продажу палива наливом з акцизних складів.

Показники рівнемірів і витратомірів щодо фактичних обсягів одержаного і відпущеного палива, а також залишків палива на початок і на кінець звітних діб щодня будуть передаватися в ГФС.

Наявність трьох зазначених механізмів контролю дозволить:

- ідентифікувати та перевірити легальність і безпеку роботи місць виробництва, зберігання, оптової та роздрібно торгівлі паливом, забезпечити публічність таких місць та суб'єктів господарювання, які виробляють, зберігають і продають пальне;
- автоматично зіставляти по кожному акцизному складу показники системи електронного адміністрування реалізації палива (СЕАРП) (обсяги палива, з якого сплачено акцизний податок) з показниками системи контролю над фактичним оборотом і залишками пального (показниками рівнемірів і витратомірів), що дозволить автоматично виявляти невраховані обсяги палива, з яких не сплачено податки;
- підвищити рівень надходжень до державного та місцевих бюджетів на рівні 10 млрд. грн на рік, які можна направити на створення в країні стратегічно важливих мінімальних запасів нафти і нафтопродуктів для уникнення криз під час надзвичайних періодів, а також на розвиток інфраструктури населених пунктів.

Література

1. Нові правила на ринку нафтопродуктів. URL: <https://www.minprom.ua/digest/254291.html>

2. Закон України «Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо поліпшення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів» від 23.11.2018 № 2628-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text>

Шереметинська Оксана Валеріївна
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗЕД ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

На сучасному етапі трансформації міжнародних економічних процесів посилюється роль економічних чинників на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств харчової промисловості. Дія економічних важелів має суттєвий вплив на прийняття управлінського рішення щодо доцільності здійснення ЗЕД підприємствами, тому для обґрунтування цих рішень важливою умовою є проведення всебічного аналізу середовища в якому функціонує підприємство суб'єкт ЗЕД.

Фактори що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності можна поділити на внутрішні і зовнішні.

Зовнішні фактори, що впливають на діяльність підприємства на мікрорівні — це ті чинники, які виникають у результаті державної політики, діяльності конкурентів, тобто мають вплив на рівні держави, де функціонує підприємство, та на які окремі суб'єкти господарювання не мають впливу. На макрорівні діють фактори, що мають вплив зі сторони іноземних конкурентів та країни партнера. Внутрішні фактори мають місце в межах підприємства і спричинені його діяльністю.

Для того щоб прогнозування реалізації ЗЕД було більш ефективним в першу чергу слід зосередитись на факторах зовнішнього середовища і провести їх систематизацію та групування (рис. 1).

Зовнішнє середовище підприємств харчової промисловості можна охарактеризувати як загальне оточення, середовищем непрямого впливу або багатоваріантністю чинників, що не піддаються контролю. Воно має прямий вплив як на кожне окреме підприємство, так і на всю сукупність підприємств, що здійснюють господарську діяльність у певній країні або регіоні.

Зовнішнє середовище характеризується наступними ознаками:

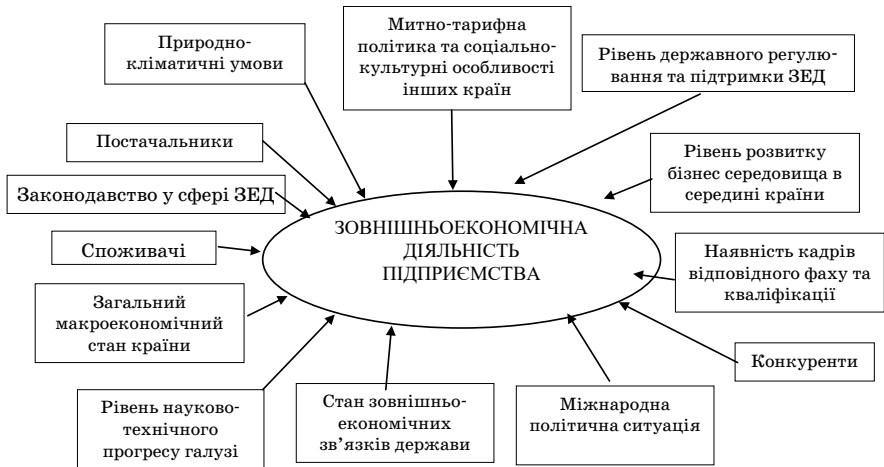

Рис. 1. Фактори зовнішнього середовища, що впливають на ефективність ЗЕД підприємства

- багаторівневість та системність чинників;
- обмеженість впливу з боку підприємства на його зовнішнє середовище;
- унікальність зовнішнього середовища для конкретного підприємства.

Для оцінки зовнішнього середовища та сили його впливу доцільно скористатись PESTаналіз. Аббревіатуру утворено з англ. слів policy, economy, society, technology, що позначають основні групи чинників: політичних, економічних, соціальних і технологічних, які впливають на підприємство.

Загальний стан зовнішнього середовища можна визначити за допомогою таких груп показників:

- стан економіки та ринків (економічні чинники);
- діяльність уряду (політико-інституційні чинники);
- структурні зміни;
- науково-технічні тенденції;
- природно-економічні чинники.

Усі окремі складники зовнішнього середовища взаємопов'язані, тобто зміни одного з них (наприклад, політичного чи економічного) призводять до значних змін інших (наприклад, у соціально-демографічному чи правовому).

Політика вивчається, тому що вона регулює владу, яка в свою чергу визначає середовище компанії і отримання ключових ресурсів для

її діяльності. Основна причина вивчення економіки — це створення картини розподілу ресурсів на рівні держави, яка є найважливішою умовою діяльності підприємства. Не менш важливі споживчі переваги визначаються за допомогою соціального компонента PEST-аналізу. Метою дослідження технологічного компоненту прийнято вважати виявлення тенденцій у технологічному розвитку, які часто є причинами змін і втрат ринку, а також появи нових продуктів.

Метою PEST –аналізу є: виявлення змін або тенденцій розвитку чинників зовнішнього середовища; концентрації уваги на тенденціях, які мають найбільше значення для організації; врахування змін, що відбуваються у процесі розробки стратегій організації.

Переважає кількість авторів сходяться в думці, що визначальними факторами, що впливають на ефективність ЗЕД підприємств харчової промисловості є:

- фактори впливу з боку державних механізмів: економічні (митно-тарифні, бюджетноподаткові, грошово-кредитні, валютні, цінові); політичні (державна підтримка, відносини із світовими економічними організаціями); соціальні (підготовка фахівців у сфері здійснення ЗЕД, формування ринкової поведінки); адміністративні (ліцензування і квотування, стандартизація та сертифікація, стимулювання конкуренції, формування інфраструктури ЗЕД, страхування, контроль ринку); інституційно-правові (нормативно-правові, стимулюючі);
- фактори впливу з боку ринкових механізмів: економічні (виробництво якісних конкурентоспроможних товарів, вмотивованість у задоволенні потреб на зовнішніх ринках, запобігання дефіциту продукції (сировини), здешевлення виробництва, підвищення ефективності функціонування); організаційні (доступ до інформації, формування конкурентного середовища, формування і встановлення взаємозв'язків між учасниками ЗЕД, вільний вибір партнерів) [2].

Базуючись на результатах аналізу різних поглядів на вплив факторів зовнішнього середовища на ефективність ЗЕД підприємств харчової промисловості, можна сформулювати такі висновки:

Визначення чинників впливу на експортну діяльність підприємства — це процес визначення, аналізу й оцінювання впливу чинників на ЗЕД підприємства з метою виявлення та вирішення невизначених ситуацій у сфері забезпечення і виконання конкретних дій при реалізації ЗЕД.

Базовими визначальними маркерами системи вивчення впливу факторів зовнішнього середовища на ЗЕД підприємства є показники,

які відображають вплив основних факторів на його діяльність на зовнішніх ринках: рівень виконання зобов'язань за вартістю; рівень укладення «дорогих контрактів»; частка відновлених бізнес-контрактів у загальній кількості контрактів; рівень задоволення реклаमाцій; рівень ритмічності здійснення поставок.

Література

1. Бабій І. В. Вплив факторів на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств / І. В. Бабій // Економіка і суспільство: електронне наукове фахове видання. 2016. Вип. 3. С. 114–118. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-3>
2. Волкова І. А. Методика аналізу експортно-імпортних операцій в діяльності підприємств / І. А. Волкова, І. В. Гірчук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2010. № 3 (53). С. 53–55.
3. Курок О. О. Ефективність управління ЗЕД машинобудівних підприємств: вплив факторів і аналіз стану / О. О. Курок // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2009. № 5, Т. 2. С. 141–144.
4. Мельник О. Г. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства / О. Г. Мельник, М. Я. Нагірна // Інноваційна економіка. 2013. № 5. С. 63–66.
5. Лепеха С. Г. Методико-факторний аналіз експортної діяльності підприємств / С. Г. Лепеха // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2010. № 2. С. 46–56.

Section 4.

LAW

Samoilova Karyna

*Master of the Institute of International Relations of the
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

CONFLICTS AND GAPS OF UKRAINIAN LEGISLATION CONCERNING CONCLUSION AND EXECUTION OF CORPORATE AGREEMENTS

One of the urgent problems is the lack of a legal norm that would provide the possibility of using foreign law to regulate legal relations in corporate agreements in limited liability companies or shareholders' agreements in joint-stock companies. Most investors establish a foreign holding, transfer 100% of shares of the Ukrainian company in the ownership of the mentioned holding and conclude a shareholder agreement regarding this holding. As a result, investments do not come to Ukraine [1]. The Supreme Court of Ukraine summed up in the Plenary Resolution dated 24.10.2008 № 13 "On the practice of corporate disputes" that if a contract applies the law of another state to regulate relations between shareholders or between shareholders and a joint stock (limited liability) company concerning corporate governance and the activities of this company, such contract is considered void. According to A. Dowgert, in connection with the provisions of Article 46 of the Law "On IPL" connecting factor to the personal law of the legal entity applies only to the memorandum of association, which is a constituent document in limited and general partnerships, so the participants of the mentioned companies are deprived of the opportunity to choose foreign law in corporate agreements [2]. The Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine concludes on the nullity of the corporate agreement, which uses the principle of autonomy of the parties in determining foreign law on the activities of the company, referring to Article 10 of the Law "On IPL" about the circumvention of the law. A. Dowgert appeals that

the application of the rules of circumvention of the law in the mentioned Resolution is erroneous, because circumvention of the law within the meaning of Article 10 of the Law “On IPL” focuses only on the intentional creation of artificial conflicts through the introduction of a foreign element in a purely national relationship [2]. I agree with A. Dovgert that the provisions of the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine concerning international private law aspects of agreements between shareholders are contrary to law and are the result of misinterpretation by the court of legal norms.

The next problem is the lack of a direct rule that the content of the corporate agreement should not contradict the content of the constituent documents, so the relationship between the charter and such type of contract is quite vague. In this context, it is worth paying attention to the following relationship between the provisions of the Law “On Limited Liability Companies and Additional Liability Companies” (hereafter — “On LLCs and ALCs”). Part 3 of Article 7 of this law states that a corporate agreement may specify the conditions or procedure for determining the conditions under which a participant may voluntarily or compulsorily buy or sell a share or part of a share in the authorized capital of the company, as well as establish cases where this right or obligation arises. At the same time in Parts 6, 8 of Article 20 of this Law, which regulate the procedure for exercising the preemptive right of a member of the company to purchase a share in the share capital, stipulate that the charter may fix another procedure for exercising the preemptive right of the participant of the LLC, moreover in general during the alienation of corporate rights. These rules suggest that the parties to a corporate agreement may reach an agreement on how to exercise the rights of the participant, even if the provisions of the corporate agreement do not comply with the provisions of the company’s charter [3].

To prevent possible corporate conflicts, despite Article 6 of the Civil Code of Ukraine, which enshrines the freedom of contract, it is extremely important to outline restrictions on contractual freedom in certain subjects of the corporate agreement. It is necessary to implement a legal norm that would directly determine that the corporate agreement should not contradict the legislation and the company’s charter [3].

The rule on the nullity of corporate (shareholders’) agreement which provides voting of members of the company or shareholders in accordance with the instructions of the company’s management was created to prevent manipulation of the company’s management processes and ensure the participant’s right to participate in the company on an equal footing with other members. I agree with O. Sukhanov that it is neces-

sary to reformulate this law provision, because currently the emphasis in this rule is placed only on the instructions of the governing bodies of the company, not any other bodies or persons [4].

Legal norms of the Law “On LLCs and ALCs” and the Law “On Joint-Stock Companies” (hereafter — “On JSCs”) regarding the parties of a corporate (shareholders’) agreement are formed rather vaguely and ambiguously. If the Law “On JSCs” does not disclose the list of persons who may act as third parties except for creditors, the Law “On LLCs and ALCs” does not contain any permission or prohibition for the participation of such third parties in corporate agreements, because third parties are not mentioned at all in the text of this Law. This is in fact a violation of the principle of legal certainty as an element of the rule of law. Paragraphs 41 and 46 of the Rule of Law Report prepared by the European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) state that legal certainty as a component of the rule of law imposes on the legislator the obligation to create clear and precise rules aimed at ensuring constant predictability of situational aspects of legal relations [5]. This is not fully complied with in the legislation on corporate agreements at present.

The draft Law “On Joint-Stock Companies” (hereafter — “On JSCs”) registered in the Verkhovna Rada № 2493 dated 25.11.2019 plans terminological harmonization of the concepts of “shareholders’ agreement” as defined by the current Law “On JSCs” and “corporate agreement” in accordance with the Law “On LLCs and ALCs”. Thus, Article 29 of the draft Law “On JSCs” is called “Corporate Agreement” and provides the replacement of Article 26–1 “Agreement between shareholders” which is included in the current valid Law “On JSCs” to achieve harmonization with the agreement between the participants of the LLC in the legal definitions. I believe that this legal approach of the legislator is correct, because the agreements between shareholders as well as between members of the limited liability company are essentially corporate, have the same legal nature with the peculiarities of their types of companies.

I propose to improve the definition of the subject of the corporate agreement in both the JSCs and the LLCs, indicating that such agreement provides the realization or withholding of the realization of corporate rights. This remark seems quite logical, because it shows the legal status of a shareholder or member of a limited liability company, since it exists on the basis of ownership of corporate rights and allows such a person to conclude a corporate (shareholders’) agreement in a particular type of company.

Practitioners also focus on the next legal gap. Legislation does not provide an answer to the question of what happens to the obligations under a corporate agreement, when the participant alienates not the entire

share, but part of the share. The legislation must include the legal norm which stipulates whether the obligations are kept in a proportionately reduced version, whether the contract terminates completely for this participant or for all its parties at once. There is a legal gap regarding the legal force of a corporate agreement, if one of its parties decides to withdraw from the company in the manner prescribed by law or completely alienate its share to third parties. If the relevant condition is not included in the content of the corporate agreement, then as a general rule, the obligation will terminate in the event of withdrawal of one of the parties, if succession is impossible.

I can conclude that corporate law requires the implementation of clear rules to provide unambiguous answers to questions in the field of the subject of the corporate agreement, foreign law, conflict of laws, the legal force of the agreement in case of alienation of shares (part of shares), legal definitions of corporate agreements in JSCs and LLCs, as well as the adaptation of corporate legislation of Ukraine to the requirements of European Union law. In the context of increasing the level of corporate governance in JSCs and LLCs, I propose to adopt a separate law “On Corporate Agreements”, taking into account the insufficient legislative regulation of the procedures for concluding and executing these agreements, namely — Article 7 of the Law “On LLCs and ALCs” and Article 26–1 of the Law “On JSCs”.

References

1. Mainarovych V., Pysarenko D. Where is the place for foreign law in corporate agreements. 2020. URL: <https://mind.ua/openmind/20211850-demisce-inozemnomu-pravu-v-ukrayinskih-korporativnih-dogovorah>
2. Dovgert A. Shareholders’ agreements in private international law. Improving the legal regulation of corporate relations // Law of Ukraine. 2013. PP. 11–15.
3. Sishchuk L. Amendments to the legislation on corporate agreements // Entrepreneurship, Economy and Law. 2018. № 10. PP. 49–54.
4. Sukhanov M. The essence and content of the corporate agreement as a basis for the acquisition of corporate rights and obligations of a member of a limited liability company // Legal Bulletin of Prykarpattia. № 1 (26). PP. 70–73.
5. Bogachova L. The principle of legal certainty in European and national law (substantive characteristics) // Theory and Practice of Jurisprudence. 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_74

Шморгун Ярослава Олександрівна
аспірантка
Відкритого Міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
м. Київ, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИСТОСТІ У КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕННЯХ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

За теорією держави і права, взаємозв'язок держави та особистості потребує чіткої урегульованості і впорядкованості, що обумовлено специфічною важливістю такого роду відносин для підтримки чинного ладу, для його нормального функціонування. Передумовою володіння правами і обов'язками є громадянство як певний правовий стан людини і відображає юридичну належність індивіда до держави, яке виступає в юридичній формі, одержує правове вираження в інституті громадянства, норми якого визначають умови і порядок набуття, втрати громадянства та ін. [4, с. 8]. Таким чином, громадянство є юридичною підставою для особистості користуватися правами і свободами, виконувати встановлені законом обов'язки, тобто підставою правового статусу особистості [3, ст. 5]. Обсяг прав і свобод, якими людина може користуватися в конкретній державі, а також обсяг покладених на нього цим державою обов'язків, перебуває у прямій залежності від наявності або відсутності у нього громадянства цієї держави. Громадянство — це стійкий правовий зв'язок людини зі своєю державою, що обумовлює взаємні права і обов'язки громадян і держави в випадках, зазначених у законі.

Громадянин перебувають під суверенітетом держави, в свою чергу і з цих причин держава може потребувати від громадянина виконання обов'язків, навіть якщо в цей час громадянин знаходиться закордоном. Держава, зі свого боку, має захищати громадян на своїй території і надавати їм заступництво, коли вони перебувають за її межами. Громадянство, будучи основою правового статусу людини в державі, одночасно є й об'єктом одного з найважливіших її прав. Саме набуття громадянства надає людині можливість у повній мірі втілити власні

різноманітні права і свободи, включаючи участь в управлінні державою, і в той самий час тягне за собою обов'язок до держави, включаючи її захист [4, с. 120].

У такому контексті варто і наголосити на тому, що правом людини є й зміна громадянства. Особи, які перебувають на території певної держави, однак не набувають її громадянства, іменують іноземцями, тобто громадянин, підданий іншої держави. Це можуть бути або громадянин іноземної держави (іноземні громадяни), або особи без жодного громадянства (особи без громадянства, апатриди), а так само особи з подвійним громадянством (біпатриди) [2].

Питання відмінностей між правами людини і правами громадянина мають під собою певні підстави, які полягають у такому: 1) права людини можуть існувати незалежно від законодавчого визнання і законодавчого закріплення, поза зв'язком їх носія з тією чи тією державою, — це, зокрема, природні невідчужувані права, які належать кожній людині від народження; права ж громадянина перебувають під захистом тієї держави, до якої вона підлегла; 2) безліч людей у світі взагалі не мають статусу громадянина, і отже, формально є носіями прав людини, однак не мають прав громадянина. Іншими словами, права людини не завжди виступають як юридичні категорії, а лише як моральні або соціальні. Розмежування це з'явилося давно, про що свідчить хоча б назва Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Збереглося це право і в більшості сучасних декларацій і конституцій. Однак за період після Другої світової війни такий розподіл дедалі більше втрачає сенс, оскільки природні права людини давно визнані всіма розвиненими демократичними державами і. таким чином, виступають одночасно і в якості прав громадянина. У всякому разі всередині держави «розмежування прав на першосортних і другосортних громадян» не мають практичного значення. Тим більше що навіть апатриди, які проживають на території певної країни, перебувають під юрисдикцією її законів і міжнародного права [4, с. 120].

Специфічним і феноменальним правом, за концептуальними положеннями теорії держави і права, є право людини на життя. Це право має два концепти, по-перше, природний; і по-друге, соціальний. Природний концепт права на життя полягає в забороні позбавлення людини життя державою, тобто скасування або не застосування смертної кари [1; 2]. Соціальний концепт права на життя полягає у забезпеченні кожній людині достатнім (гідним) матеріальним рівнем для людини та її сім'ї.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_004.
3. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. Ст. 5, 65.
4. Кавун В. Ф. До проблеми правового регулювання статусу осіб з множинним громадянством // Міжнародне право XXI століття: сучасний стан та перспективи розвитку: кол. монографія. Львів: Піраміда, 2013. 485 с.

Section 5.

PSYCHOLOGY, PEDAGOGY, EDUCATION, PHILOSOPHY AND PHILOLOGY

Nazymko Olena
*PhD (Pedagogical and Age Psychology),
Associate Professor of Foreign Languages Department
Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture
Kharkiv, Ukraine*

BLENDED LEARNING: CASE STUDY ON ENGLISH TRAINING COURSE FOR ARCHITECT STUDENTS

The realities of contemporary epoch require the introduction of modern approaches and technologies in the educational process — both on the campuses of universities and abroad in online format. One of the main directions of the world education system is the development of a blended learning format within the digital educational environment.

The way in which blended learning is carried out usually depends on the circumstances, which makes the overall comprehensive definition ambiguous. Blended learning combines learning materials in online access and opportunities for interaction on the Internet with traditional methods of teaching in the classroom. However, with regard to e-learning, classroom methods can be replaced by webinars, making learning even more accessible and convenient. Blended learning encourages the personalization of the e-learning experience by combining the best aspects of personal learning with technology-based e-learning methods. This expands the student's experience by supporting at any time and in any place of study, and at the same time, the lesson with the teacher is concomitant. The combined model of learning is undoubtedly the leading way to enhance students' experience, improve the learning process, and enhance the learning effect. Academic research suggests that blended learning gives students a more comprehensive understanding of course

content. Because blended learning allows you to interact with teachers and other students, social learning is supported [1; 5–6].

Taking into account the above advantages of blended learning, the Foreign Languages Department has developed a digital educational environment to facilitate the language study to our students. This environment includes several English language courses, in which students successfully work on the basis of a combined format. One of the latest developments is the language professional course Smart English for architects. Blended learning enables to use many different forms and methods in foreign language teaching. This course is based on requirements of higher education, tutors' and students' needs, students' knowledge, teachers' long term experience, and on the positive attitude to modern technologies. The training course includes both the actual textbook for face-to-face lessons and the electronic version of the tasks, which must be performed directly online, for this purpose in the textbook such tasks have a QR-code [2; 3–4].

The course comprises 10 sessions. Each session meets the objectives of developing cognitive, language and speech competence of students. The introductory part to the section creates cognitive motivation for further subject actions and is aimed at the development of hypothetical thinking. It introduces content and sets strategic orientation in the section. All tasks are performed in writing in specified formats.

The learning process as a whole covers all language activities from enlarging vocabulary to mastering speaking and writing skills. Vocabulary section provides several approaches to memorizing new lexis. Lexical part of the section, which introduces vocabulary in the format of mental maps, allows it to be mastered in mnemonics L3MT. Vocabulary reveals the topic and subtopics of the section, which facilitates understanding of its meaning. Thanks to the link to the recording online, it is possible to hear the English pronunciation of words. The proposed exercises allow you to easily and quickly learn the vocabulary of the section and trace progress in the development of their own lexical competence.

Another significant challenge in blended format of the course refers to Reading & Use of English Section. It simultaneously develops language skills of vocabulary and grammar in the process of reading [5, p. 253]. The exercises in this section cover the development of a wide range of skills: from the ability to select vocabulary and apply grammar to reading with a detailed understanding of the text and search and definition of specific information, details, opinions, attitudes. A significant part of the curriculum is developed and delivered within the online platform so the training process includes the most effective and efficient combination of learning modes.

The section that develops writing skills covers the tasks related to its topic and consists of a description of the situation, providing ideas on the development of the topic, and a proposal to express your own opinion in the form of an essay, article, e-mail, letter, review or report. This is to support the structure of a written document in Smart Writing Matrix format with written clichés for introduction, combination of ideas, expression of opinions, oppositions and conclusions. A link to the tutorial is also provided.

The next part of the session develops the skill of speaking in narration, description, comparison, expression of opinion, justification and suggestion of ideas, agreement or denial. To support, questions and clichés are provided and allow you to describe, compare, analyze the situation, discuss and compare three ideas, make decisions and draw conclusions.

Listening is the part of the session that develops listening skills. Each task begins with an introduction to the situation with a link to a recording of long or short messages or conversations and interviews. With the support of online opportunities, students have the possibility to perform listening exercises in order to find and record specific information, aimed at understanding the plot and key ideas.

The final part of summarizing is aimed at developing the ability to generalize, critical thinking and self-esteem [4, p. 107–110]. The objectives of this section develop the ability to think critically, create self-expression and self-presentation.

Thus, blended learning is an approach that takes into account different learning styles and combines different environments in an appropriate, integrated and complementary way to help, support and enhance the diverse needs of students and provide a successful, effective and enjoyable learning experience [3, p. 321–325]. Combining different media, different delivery methods and different learning strategies is not a new approach, but the capabilities of today's technology can make a blended approach to learning even more important and meaningful to students. Blended learning materials put students at the center of the learning process, encouraging them to be more independent, and helping teachers in their vital role of supporting learning.

References

1. King A. Blended language learning: Part of the Cambridge Papers in ELT series. Cambridge: Cambridge University Press. 2016. PP. 5–6.

2. Rozvytok movlennyevoi kompetentnosti na rivni B2 “Smart English for architects” / Za redaktsiyeiu doktora psykholohichnykh nauk (padahohichna ta vikiva psykholohiia) profesora T. V. Serheyevoi. [Development of speech competence at B2 level “Smart English for architects” // Edited by Doctor of Psychological Sciences (pedagogical and age psychology) Professor T. V. Sergeeva]. Textbook. Part I. Kharkiv: Fedorko M. Yu. Publishing House. 2019. 218 p.

3. Nazymko O.V. Teaching English as a second language: psychological approach and e-learning // Science Progress in European Countries: New Concepts and Modern Solutions. Papers of the International Scientific Conference. Stuttgart, Germany. 2019. PP. 321–325.

4. Sergeeva T. V., Nazymko O. V. Mekhanizmy formuvannya rozumovykh movlennyevykh dii u protsesi navchannia inozemnoi movy [Mechanisms of mental speech actions formation in the process of learning a foreign language] // Theory and Practice of Modern Psychology, Classical Private University. 2019. No 1 Vol. 2. PP. 107–113.

5. Nazymko O. V., Ushakova S. V. Formuvannya gramatychnykh navychok movlennya u studentiv v onlain navchanni [Formation of students’ grammatical speech skills in online learning] // I-66 Innovations and traditions in language training of foreign students. Kharkiv, Ivancheko I. S. Publishing House, 2019. PP. 253–254. ISBN 978-617-7675-00-7.

Белоусова Вікторія Володимирівна

викладач

Одеський державний університет внутрішніх справ

м. Одеса, Україна

Бец Ольга Олександрівна

викладач

Одеський державний екологічний університет

м. Одеса, Україна

Куделіна Ольга Юрївна

старший викладач

Одеський державний екологічний університет

м. Одеса, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПОСТАНОВЦІ RP

Стратегічною метою навчання іноземної мови є формування іншомовної комунікативної компетенції, яка згідно Ради Європи на сьогоднішній день визначається як здатність засобами мови, що вивчається здійснювати мовну діяльність відповідно до цілей і ситуації в рамках тієї чи іншої сфери діяльності з урахуванням лінгвістичних і соціальних правил, яких дотримуються носії мови [1].

Мова вищого класу у Великобританії вперше отримала власну назву в 1869 році. Поняття Received Pronunciation (RP) було введено лінгвістом А. Дж. Еллісом (A. J. Ellis), проте широке поширення воно отримало після того, як англійський фонетист Деніел Джоунс (Daniel Jones) включив його до другого видання Словника англійської мови в 1924 році [2].

Received Pronunciation також відома як «Королівська англійська» (Queen's English), «Оксфордська англійська» (Oxford English) і «Англійська BBC» (BBC English). Більшість назв не мають під собою підстав: далеко не кожен випускник Оксфордського університету говорить з RP акцентом, а диктори телекомпанії BBC більше не зоб'язані використовувати тільки його в ефірі RP [3].

Осягнути англійську вимову — справа нелегка. На початку минулого століття голландський лінгвіст Gerard Nolst склав цілу поему «Хаос» на цю тему [4]. Якщо зумієте правильно прочитати кожне слово в цьому вірші — ви говорите англійською краще, ніж 90% носіїв англійської мови в світі.

У реальному житті носії англійської мови досить часто припускаються помилок в слововживанні і вимові. 20-томний Оксфордський словник англійської мови містить окремі статті для 171 476 сучасних слів і 47 156 статей про застарілі слова. Сюди можна додати близько 9 500 похідних слів, включених в підстатті [5]. Але словниковий запас середньостатистичного британця в середньому на десятки тисяч слів скромніший, а в побуті використовується ще менше слів. Ситуація, коли англієць не знає, як правильно прочитати по суті знайоме йому слово, не дивує нікого.

Цікаво, що сьогодні існує величезна кількість самовчителів, курсів і відеоуроків для всіх бажаючих отримати акцент RP. Нами складено список існуючих ресурсів, а також зроблена спроба з'ясувати, наскільки ефективні подібні матеріали і курси для тих, хто вивчає англійську мову.

1. Кращий спосіб отримати необхідний акцент і натренувати свою вимову для комфортного спілкування з іноземцями — це життя у мовному середовищі. А вивчення англійської онлайн з носієм мови — це найпростіший і доступний варіант, як зануритися в англійське середовище не виходячи з дому.

2. Досить ефективним способом вивчення англійської мови є адаптовані аудіокнижки, які представлені сьогодні у великій різноманітності такими британськими видавництвами як Macmillan Publishers Limited, Oxford University Press та іншими. Дані аудіокнижки спеціально розроблені і адаптовані до різних рівнів володіння англійською мовою. Основне завдання аудіокниг — занурити учнів у світ, що вивчається. Їм необхідно звикнути до звучання англійських звуків, зрозуміти структуру англійської мови на рівні підсвідомості, що стане фундаментом активного словникового і фразового запасу. Прослуховування аудіокниг, начитаних професійними дикторами, одночасно з читанням тексту, значно полегшує вивчення мови.

3. Девід Лей (David Ley), професор кафедри драми в університеті Альберти, пропонує трьоххвилинний майстер-клас з постановки Standard English. Забезпечуючи монолог яскравими прикладами, письменник дає свої рекомендації про те, як повинні працювати м'язи обличчя для того, щоб правильно вимовляти конкретні звуки і слова [6].

4. Елісон Пітман (Alison Pitman), професійний закадровий перекладач, стверджує, що її рідним акцентом є RP. Вона заявляє, що

компанії і бренди щодня використовують її голос, щоб просувати свої товари та послуги, оскільки вони потребують традиційний британський акцент, який викликає асоціації з такими поняттями як «класика», «вищий клас», «інтелект». Е. Пітман пропонує практичний матеріал, за допомогою якого можна навчитися говорити RP. Навчання можливе в двох варіантах: онлайн або завантаживши курс на свій комп'ютер. Результат навчання безпосередньо залежить від індивідуальних особливостей людини, від того, наскільки швидко вона сприймає матеріал, але на постановку RP потрібно приблизно 12 тижнів [7].

5. Інтернет-портал WikiHow пропонує інструкцію, що включає 5 кроків по вивченню RP. По-перше, рекомендується вивчити Міжнародний фонетичний алфавіт (МФА) англійської мови, щоб знати, який звук позначає той чи інший символ і як він вимовляється. По-друге, учням необхідно користуватися Оксфордським словником, щоб використовувати транскрипцію слів і мати можливість слухати їх вимову. По-третє, необхідно практикувати вимову окремо взятих слів. По-четверте, автори статті стверджують, що потрібно слухати аудіоматеріали з вимовою RP, і якщо спочатку це дається не зовсім легко, можна звертатися за допомогою до субтитрів. І, нарешті, в останньому п'ятому пункті пропонується знайти носія мови, який розмовляє RP, щоб повчитися вимові у нього [8].

6. Онлайн курси є найбільш затребуваними в сучасному суспільстві. Наприклад, сайт www.antimoon.com є самовчителем правильної вимови онлайн, який можна також отримати і на CD-диску.

- Learn English with Papa Teach Me — відмінний канал, на якому можна знайти розбір вимови кожного (!) звуку в британському варіанті англійської.
- Онлайн школа постановки вимови (Британський акцент, Received Pronunciation) — <http://thesoundofenglish.org/>

Якщо студент захоче здати іспит і отримати міжнародний сертифікат на кшталт IELTS чи TOEFL, можна вибрати собі репетитора, який приділить всю свою увагу прогалинам у знаннях, поставить правильну вимову і зруйнує мовний бар'єр. Крім того, викладач зможе вирішити типові приклади завдань, опрацювати необхідну лексику.

Безсумнівно, отримання необхідного акценту вимагає великих зусиль, старань і часу, однак при виконанні всіх рекомендацій і вправ результат не змусить себе довго чекати. Незважаючи на те, що різні ресурси вимагають різну кількість часу для навчання RP, ми вважаємо, що неможливо встановити однакові терміни абсолютно для всіх, оскільки процес навчання залежить і від індивідуальних особливостей людини.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д. пед. н., проф. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. С. 24–73.
2. Jones Daniel Cambridge English Pronouncing Dictionary // Cambridge University Press, 2011. 580 p.
3. British Accents and Dialects. URL: <https://www.bl.uk/british-accent-and-dialects/articles/received-pronunciation>
4. The Chaos. Gerard Nolst Trenité. URL: <http://ncf.idallen.com/english.html>
5. Oxford English Dictionary, second edition, edited by John Simpson and Edmund Weiner, Clarendon Press, 1989. URL: <https://www.oed.com/>
6. Three minutes to a proper British accent with U of A Prof David Ley. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ldAKIzq7bvs>
7. Pitman Alison RP. British Accent Training. Part One. URL: <http://www.youtube.com/watch?v=TNu3q5ODgqs>
8. How to learn Received Pronunciation. URL: <https://www.wikihow.com/Speak-in-a-British-Accent>

Віштак Інна Вікторівна
кандидат технічних наук, доцент
Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗДОРОВ'Я: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Система професійної безпеки та здоров'я в Україні, з врахуванням правових аспектів державної політики, має відповідати вимогам міжнародних стандартів. Отже, реалізація концепції професійної безпеки на підприємствах, у частині збереження здоров'я працівників, здійснюється через систему професійної безпеки та здоров'я [1–4]. Актуальність проблеми поліпшення стану промислової безпеки та охорони праці обумовлена гармонізацією нормативно-правової бази України із законодавством ЄС.

Основними законодавчими актами, які регулюють в Україні питання професійної безпеки та здоров'я, є Кодекс законів про працю України, Закон України «Про охорону праці», Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та інші нормативно-правові акти з охорони праці [5–7]. Також, в Україні діє система стандартів безпеки праці (ССБП) — комплекс взаємозв'язаних стандартів, спрямованих на забезпечення безпеки праці, збереження здоров'я та працездатності людини в процесі праці. Власне, стандарти безпеки праці поділяються на міжнародні, державні, міжгалузеві, галузеві стандарти підприємств.

Наразі, найвагомішим документом на міжнародному рівні, який регулює цю сферу, є стандарт OHSAS 18001 «Occupational Health and Safety Assessment Series», в якому встановлені загальні вимоги для систем управління охороною праці та попередження професійних захворювань, як складової частини загальної системи якості. В Україні цьому стандарту OHSAS 18001:2007 відповідає чинний Національний стандарт України ДСТУ-П OHSAS 18001:2006 «Системи управління безпекою та гігієною праці. Вимоги». Також, варто зазначити, що на

проти вагу терміну «система професійної безпеки та здоров'я» (міжнародного стандарту OHSAS 18001) у вітчизняній науці та практиці використовується поняття «охорона праці» [8].

Сьогодні в Україні є спроби наблизити поняття «охорона праці» до міжнародного стандарту визначеного в понятті «система професійної безпеки та здоров'я». Наприклад, у ДСТУ-П OHSAS 18001:2006 «Системи управління безпекою та гігієною праці. Вимоги» це поняття трактується вже як «безпека та гігієна праці». Такі зміни сприяють формуванню якісних характеристик діяльності підприємства в системі професійної безпеки та здоров'я, зокрема, щодо збереження фізичного, психічного та соціального здоров'я трудового колективу підприємства.

Розвиток системи професійної безпеки та здоров'я є економічним і правовим завданням держави та підприємництва. Впровадження системи менеджменту промислової безпеки та здоров'я OHSAS (СМІБ) є вимогою зарубіжних партнерів до вітчизняних суб'єктів господарювання, оскільки їх функціонування забезпечує зменшення рівня травматизму та захворювань, і відкриває можливість раціонального використання коштів спрямованих на охорону праці.

Вирішення проблем покращення стану системи професійної безпеки та здоров'я потребує комплексного підходу, який передбачає розробку та реалізацію ряду заходів на рівні держави та стейкхолдерів. Насамперед, здійснення комплексних програм з охорони праці — концептуальних планів скорочення ризиків травмування, що мають входити безпосередньо у сферу компетенцій керівництва, застосування прогресивних моделей підвищення безпеки праці. Успішна діяльність підприємства визначається можливістю не лише постійно поліпшувати його продукцію та послуги, а й удосконалювати системи збереження здоров'я людей і середовища, в якому вони живуть і працюють.

Узагальнюючи теоретичні розвідки сформульовано три засадничі принципи поліпшення стану промислової безпеки та охорони праці шляхом побудови довгострокових та ефективних відносин між різними групами інтересів та владою задля гідної нормотворчої роботи: 1) принцип пропорційності (розумного балансу приватних і публічних інтересів, відповідно до якого цілі обмежень прав мають бути істотними, а засоби їх досягнення обґрунтованими та мінімально обтяжливими для осіб, чиї права обмежуються; дозволяє досягти розумного співвідношення між цілями державного впливу та засобами їх досягнення); 2) принцип субсидіарності (забезпечує можливість вибудувати діалог між акторами про труднощі управління державою та суспільством, а також про актуальність прийняття рішення щодо

конкретної проблеми); 3) принцип системності (розуміється сукупність елементів, що знаходяться у взаємозв'язку та взаємозалежності один від одного, і які утворюють певну цілісність, структурність).

Література

1. Oberleitner G. The OSCE and human security / G. Oberleitner // *Security and Human Rights*. 2008. Volume 19. Issue 1. PP. 64–72.
2. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник / За ред. проф. В. В. Березуцького. Х.: Факт, 2007. 382 с.
3. Желібо Є. П» Заверуха Н. М., Запарний В. В. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. / За ред, Є. П. Желібо. 6-е вид. К.: Каравела, 2008. 344 с.
4. Зеркалов Д. В. Безпека праці. [Електронне видання] Монографія. К.: «Основа». 2012. 637 с.
5. Кодекс законів про працю в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/print>
6. Закон України «Про охорону праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12/print>
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/print>
8. Національний стандарт України «Системи управління гігієною та безпекою праці» / Вимоги (OHSAS 18001:2007, IDT) ДСТУ OHSAS 18001:2010.

Гарапко Любов Іванівна
аспірант
Мукачівського державного університету
м. Мукачево, Україна

ФЕНОМЕН БІЛІНГВІЗМУ В РЕЦЕПЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Визначення терміносистеми є «альфою і омегою» кожного науково-педагогічного дослідження, адже вона слугує «ниткою Аріадни», що супроводжує науково-дослідницький процес та дає підґрунтя для аналізу різних процесів і явищ. З таких позицій становить інтерес поняття «білінгвізм», яке активно артикулюється при вивченні проблем мовної освіти.

Англомовний термін «bilingualism» («білінгвалізм»), як запозичення з французької — «bilinguisme», з'явився в європейському науковому просторі в 40-х рр. ХХ ст. У радянській і пострадянській лінгвістичній, педагогічній, методичній літературі та освітній практиці поряд із ним, як синонімічний, утвердився термін «двомовність». Він став одним із відправних процесу термінотворення в 50–70-х рр. ХХ ст., який позначався виникненням й утвердженням у західній та радянській науці понять «монолінгвізм» / «одномовність» і «полілінгвізм» / «мультилінгвізм», «багатомовність». Вони у різних діадах використовуються науковцями для позначення процесів і явищ використання у суспільстві однієї, двох та більше мов.

Цей науковий дискурс має глибокі гносеологічні коріння. Його ґенезу науковці виводять з доби Античності, а в чіткіших обрисах відстежують з доби Відродження, коли внаслідок активізації міжнародних зв'язків стали виокремлюватися мови міжнародного спілкування та обміну науковою інформацією. У XV–XVII ст. вони мали виражений регіональний характер: на Сході такі функції виконували арабська, китайська, перська мови, в Європі — латинська, у східнослов'янських народів — церковнослов'янська. У другій половині XV ст. з'явилися перші посібники з вивчення іноземних мов (А. фон Ротвіала) та розпочалося наукове осмислення проблеми дво- й багатомовності (В. Р. Джустініані) [1, с. 261–262].

Зважаючи на складність і багатопаровість білінгвізму та тривалу міждисциплінарну традицію його вивчення, цілком закономірним виглядає розмаїття наукових поглядів на цей феномен. З-поміж них відзначимо дві найбільш обґрунтовані, з нашого погляду, його інтерпретації, як: 1) володіння двома мовами, які досить часто використовуються у комунікації, при цьому, одна з них є «рідною», інша «не рідною», але часто уживається в етнічному середовищі (А. Швайцер); 2) практика попереминого користування двома мовами, що передбачає володінням двома мовами й регулярний перехід з однієї мови на іншу залежно від ситуації спілкування (В. Розенцвейг).

Від білінгвізму, що передбачає володіння двома генетично різними мовами, слід відокремлювати диглосію, суть якої полягає у здатності розмовляти двома підсистемними національними мовами (діалекти, просторіччя) або двома історичними формами мови, які вживаються його носіями у певних функційних сферах.

Початок предметного вивчення наступного у нашому термінологічному ряді поняття «багатомовність» учені пов'язують зі студією німецького лінгвіста М. Брауна (1937), який розглядав його як різнорівневе володіння двома і більше мовами. З представленої українською дослідницею Ю. Талалай рецепції розмаїття поглядів зарубіжних науковців другої половини ХХ — початку ХХІ ст. цього феномену, важливими є три типи багатомовності: індивідуальний — стосується здатності людини до використання декількох мов як засобів комунікації; суспільний — виявляється у територіальній (країна, регіон, місто тощо) і політичній (легітимність, інституційність, статусність, престижність мов) площинах; соціально-психологічний — відображає особливості функціонування мов індивідів у певних суспільствах [3].

З наукових лінгвістичних і педагогічних студій впливає нескінченне термінологічне плетиво, коли поняття «двомовність» і «мультилінгвізм» ототожнюються з багатомовністю; «мультилінгвізм» використовується для означення володіння трьома і більше мовами; «плюринглінізм» — для позначення індивідуального мультилінгвізму і т. ін. Ще більш розмаїтим, подекуди суперечливим і амбівалентним виглядає дефініціювання цих й інших дотичних термінів, якщо вони розглядається у різних ракурсах навчання та володіння особою іноземною мовою. Така «термінологічна поліфонія» детермінована об'єктивно складними динамічним процесами багатомовності в окремих країнах і регіонах та суб'єктивними підходами науковців до їхнього осмислення у конкретно-тематичних студіях.

Внаслідок процесів колонізації, міграції, міжетнічних шлюбів тощо двомовність стала характерною для більшості суспільств і країн

світу. Попри спільне джерело — етнічну неоднорідність суспільства, вона має різні індикатори у вигляді офіційної та неофіційної мов. Тому існують держави, де є дві офіційні мови (у Канаді англійська і французька), одна офіційна, а друга неофіційна (у Саудівській Аравії відповідно арабські та англійська) або не має жодної. Зокрема, США не можна вважати навіть одномовною країною, бо офіційно на загальнодержавному рівні англійська мова не має такого статусу.

Семантична відкритість понять і термінів нашого дослідження, не знімає потреби пошуку дефініцій для їхнього якомога точнішого виразнішого визначення. Тому, виходячи з уявлень учених (І. Білецька, М. Вахницька, Л. Вікторова, Є. Верещагін, М. Ветчинова, А. Загнітко та ін.) поняття «багатомовність» і «мультилінгвізм» розглядаємо як синонімічні словотвори, що позначають володіння особою кількома (багатьма) мовами та здатність до їхнього активного використання у процесі комунікації.

В контексті дефінітивного аналізу терміну «білінгвізм» слід розглянути дотичні до нього поняття «рідна мова», «іноземна мова», «друга мова», «чужа мова» та ін., які через свою мінливість й ситуативне застосування часто перетікають одне в одне або трансформуються у конфігурації, які в лексичному просторі окремих країн можуть мати різні значення і зміст. Врахування підходів і особливостей їхнього вживання в різних національних терміносистемах необхідно для адекватного трактування освітніх і мовних процесів зарубіжних країн. Для з'ясування цієї проблеми акумулюємо науковий дискурс, відображений в словникових виданнях (Ф. Бацевич, А. Загнітко, А. Швейцер та ін.) і аналітичних студіях (В. Гаманюк, Є. Пасова М. Тадеєва та ін.) під кутом досліджуваної проблеми.

Згідно з найпоширенішим генетичним підходом утвердилося розуміння рідної мови як такої, якою мати спілкується з дитиною від її народження. При цьому, слід враховувати, що при виборі мови навчання в освітньому закладі такий зміст поняття «рідна мова» може бути заміщений поняттям «головна функціональна мова», яка позначає мову, якою вільно володіє учень. Таким чином, функціональних мов у здобувача освіти, професіонала може бути декілька, що ускладнює їхній поділ на «рідну» та «нерідну» мови.

В українській та зарубіжній науці так само не має сконсолідованого трактування поняття «іноземна мова». В українській освітній практиці та суспільній свідомості утвердилося його розуміння як мови, якою розмовляють мешканці інших країни, але не в країні походження певної особи. За такого підходу, приміром, англійська мова є іноземною для носія української мови; для носія англійської

мови, що мешкає в Італії, італійська також буде іноземною мовою і т. ін. Утім, цими типовими прикладами не вичерпується розуміння іноземної мови, що породжує чимало різночитань цього терміну та контрверсійні наукові погляди щодо його тлумачення.

Важливе значення для нашого дослідження має позиція Є. Пасова, який стверджує, що назва «іноземна мова» є «категорійно неправильною», бо спотворює сутність предмету й спричиняє безліч хибних рефлексій. Вчений пропонує замінити його точнішим терміном «іншомовна культура», адже мова є складником культури, тому її опанування передбачає пізнання культури та спілкування, взаємодію з її мовними носіями [2, с. 268].

Зважаючи на труднощі об'єктивного і суб'єктивного порядку, наведені й інші науково аргументовані рефлексії, вірогідно мають сенс. Однак, вважаємо, що їхня реалізація не призведе до консенсусу тлумачення терміну «іноземна мова», а, зважаючи на тривку освітню і науково-педагогічну традицію його використання та загальне визнання, спричинить «термінологічний хаос» у вигляді появи нових суперечливих ідей та амбівалентних визначень.

Означені й інші розбіжності трактування термінів «рідна мова» та «іноземна мова» не виправляє, а подекуди поглиблює «проміжне» поняття «друга мова». У суспільному вжитку і науковій літературі під ним здебільшого розуміють будь-яку мову, що була засвоєна після першої, зокрема, рідної мови. За-звичай цей термін вживають у контексті білінгвізму для позначення мови, яку людина: а) засвоїла одночасно з першою материнською мовою; б) опанувала в процесі подальшої соціалізації, зокрема, комунікації у двомовному середовищі; в) вивчила як іноземну мову. В процесі навчання та професійної або суспільної діяльності друга мова може стати функціонально другою мовою, якщо використовується особою з більшою чи меншою інтенсивністю, а в деяких випадках навіть функціонально першою мовою. Таким чином, в одному випадку нерідною мовою може бути іноземна мова, в іншому — «друга мова», яка поряд з рідною стала засобом повсякденного спілкування.

Отже, стан термінологічного плюралізму актуалізує потребу коректного вживання дефініції білінгвізм та ін. пов'язаних із ним понять і термінів, які мають адекватно відображати зміст досліджуваних процесів і явищ.

Література

1. Гаманюк В. А. Іншомовної освіта Німеччині в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика: монографія / В. А. Гаманюк. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. 324 с.
2. Пассов Е. И. «Танк модернизации» на nive образования / Е. И. Пассов: ГЛОССА-ПРЕСС. Москва, 2008. 276 с.
3. Талалай Ю. О. Модернізація навчання іноземних мов у старших школах країн Центральної Європи в умовах мультилінгвізму / Ю. О. Талалай: дис. канд пед. наук: 13.00.01 // Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка. Дрогобич, 2017. 236 с.

Іващенко Сергій Миколайович

професор

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ СТУДЕНТІВ З ВЕГЕТО-СУДИННОЮ ДИСТОНІЄЮ В ХОДІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вступ. Державна система вищої освіти в Україні спрямована на якісну підготовку кваліфікованих фахівців, спроможних протягом тривалого часу здійснювати професійну діяльність у різних галузях народного господарства з належним рівнем надійності та ефективності [2; 5].

Але підготовка фахівців пов'язана з високим рівнем інтенсивності навчального процесу та великими інформаційними та психоемоційними навантаженнями на центральну нервову систему студентів [6].

Проблема збереження і зміцнення здоров'я різних категорій населення країни є надзвичайно актуальною в наш час і однією з таких категорій населення є студенти закладів вищої освіти [1; 9].

На жаль, значна кількість студентів, що навчаються у закладах вищої освіти, мають певні відхилення у стані їх здоров'я, зокрема страждають на вегето-судинну дистонію. Тому у тих з них, хто страждає на вегето-судинну дистонію, під впливом навантажень, пов'язаних з навчальним процесом, може відбуватися прогресування захворювання та виникати його ускладнення [8].

З метою запобігання розвитку вегето-судинної дистонії у студентів та профілактики можливих ускладнень доцільно застосовувати спеціальні програми фізичної реабілітації в ході самого навчального процесу [4].

Під впливом надмірно інтенсивних інтелектуальних та психоемоційних навантажень, пов'язаних з навчальним процесом, в організмі багатьох з цих студентів може відбуватися процес прогресування захворювання та виникати його небезпечні ускладнення [3; 7].

Тому застосування програм фізичної реабілітації для таких студентів є показаним з точки зору збереження їх здоров'я.

Мета роботи. Метою даного дослідження було визначення ефективності застосування спеціальних програм фізичної реабілітації, спрямованих на стримування прогресування вегето-судинної дистонії у студентів, що навчаються в закладах вищої освіти, та на профілактику можливих ускладнень цього захворювання.

Завданням дослідження. Головним завданням даного дослідження було визначення доцільності застосування програм фізичної реабілітації, розроблених для студентів закладів вищої освіти, що застосовуються з метою стримування прогресування у них вегето-судинної дистонії та зменшення ймовірності виникнення ускладнень цього захворювання.

Крім того, завданням дослідження було визначення характерних ознак, які свідчать про наявність тенденції до прогресування вегето-судинної дистонії в організмі студентів в період навчання у закладі вищої освіти.

Матеріал та методи. До участі в даному дослідженні було залучено 96 студентів, які навчаються у закладах вищої освіти міста Києва та страждають на вегето-судинну дистонію. В ході дослідження застосовувались методи педагогічного спостереження та педагогічного експерименту, методи опитування, інтерв'ю та анкетування, методи медичного обстеження студентів та методи статистичної обробки отриманих даних.

Результати. Дослідження проводилось в період з листопада 2018 року до листопада 2020 року. Для участі в ньому з великої кількості студентів закладів вищої освіти м. Києва було відібрано 128 осіб, які страждають на вегето-судинну дистонію. Студентів, відібраних до участі в даному дослідженні, розподілили на дві рівнозначні групи (основну і контрольну) за принципом спорідненості показників віку, статі, антропометричних даних та нозологічної форми захворювання.

У студентів обох груп протягом всього періоду спостереження фіксували зміни самопочуття та фізіологічного стану, які виникали в процесі навчання під впливом інтенсивних інтелектуальних та психоемоційних навантажень.

Негативні зміни у стані здоров'я студентів відзначали за ознаками наявності головного болю, запаморочення та критичного підвищення артеріального тиску.

Для студентів першої (основної) групи застосовували спеціальні програми фізичної реабілітації, основані на принципах корекції режиму рухової активності, забезпечення раціонального харчування та регламентації навантажень на центральну нервову систему.

Студенти другої (контрольної) групи зазначені реабілітаційні програми не застосовували. При цьому слід зазначити, що рівні навчальних навантажень на студентів обох груп були приблизно однаковими.

Негативні зміни самопочуття та фізіологічного стану студентів оцінювали за спеціальною шкалою в балах в залежності від частоти виникнення змін, рівня їх інтенсивності та тривалості.

При підведенні підсумків дослідження було встановлено, що показники самопочуття та фізіологічного стану студентів основної групи були кращими, ніж показники студентів контрольної групи.

Такий результат свідчив про те, що застосовані для студентів основної групи реабілітаційні програми сприяли стримуванню процесу прогресування у них вегето-судинної дистонії та покращенню функціонального стану їх організму.

Висновки:

1. Інтелектуальні та психоемоційні навантаження, що пов'язані з навчальним процесом у закладах вищої освіти, приводять до амортизації професійного здоров'я студентів та сприяють прогресуванню у них хронічних захворювань (зокрема вегето-судинної дистонії).

2. Застосування в ході навчального процесу спеціальних програм превентивної реабілітації, призначених для студентів закладів вищої освіти, які страждають на вегето-судинну дистонію, може сприяти стримуванню прогресування в їх організмі цього захворювання та уникненню виникнення його небезпечних ускладнень.

3. З метою збереження і зміцнення здоров'я студентів закладів вищої освіти доцільно здійснювати моніторинг змін стану їх самопочуття в ході навчального процесу, а також адаптувати рівень інтенсивності інтелектуальних та психоемоційних навантажень до реального функціонального стану їх центральної нервової системи.

Література

1. Адаптивне фізичне виховання в системі освіти / Т. Москалець // Нова педагогічна думка. 2013. № 4. С. 164–166.

2. Ашанін В. С. Оптимізація засобів фізичного виховання при підготовці учнів та студентів 15–17 років з використанням інформаційних технологій / В. С. Ашанін, Л. В. Філенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2017. В.143. С. 3–7.

3. Башавець Н. А. Культура збереження здоров'я у питаннях і відповідях: навчальний посібник / Н. А. Башавець. Одеса: видавник Букаєв В. В., 2018. 272 с.
4. Іваночко В., Грибовська І. Фітнес-технології у фізичному вихованні осіб з кардіологічними захворюваннями // Спортивна наука України 2014 № 5 (63). С. 36–40.
5. Іващенко С. Корекція стану здоров'я осіб молодого віку з метою поповнення людського резерву Збройних Сил України // Збірник наукових праць Головного військово-медичного клінічного центру Міністерства Оборони України. 2019. № 6. С. 24–32.
6. Котелевський В. І. Діагностика психосоматичного стану студентської молоді в системі превентивної фізичної реабілітації / В. І. Котелевський. Суми: Суми ДПУ, 2016. 300 с.
7. Усатова І. А., Цаподой С. В. Сучасні фітнес-технології, як засіб виконання завдань з фізичного виховання для студентів з порушенням у стані здоров'я / І. А. Усатова, С. В. Цаподой // Навчально-методичний посібник. ЧНУ імені Богдана Хмельницького. 2014. 88 с.
8. Bormann K. C., Schulte-Coerne P., Diebig M., Rowold J. Athlete Characteristics and Team Competitive Performance as Moderators for the Relationship Between Coach Transformational Leadership and Athlete Performance / K. C. Bormann, P. Schulte-Coerne, M. Diebig, J. Rowold. Germany // Journal of sport and exercise psychology. 2016. PP. 268–281.
9. Ivashchenko S. System of Physical Education in High Schools and Preventive Medicine in Ukraine // Journal of the International Federation of Physical Education. 2018. Vol. 3. PP. 73–78.

Осадча Лариса Анатоліївна
кандидат психологічних наук, доцент
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ПРОФІЛАКТИКА «СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ»

Проблема дослідження психологічного благополуччя особистості наразі є однією з актуальних не тільки за кордоном, але в нашій країні. Внутрішнє прагнення особистості бути благополучною, задоволеною, щасливою тощо базується на основі зміни парадигми життя людини 21 століття — людини, яка стає активним суб'єктом власного життя та діяльності, творцем, який ставить цілі, активізує зусилля, спрямовує власний розвиток для досягнення бажаного благополуччя.

Благополуччя є відносно стійким ставленням до всього, що відбувається в житті людини, впливає на її мислення та поведінку, а також відіграє важливу роль у формуванні позитивної атмосфери власного буття та функціонування. Психологічне благополуччя відображає загальну тональність настрою та налаштувань особистості і формується в процесі співставлення спроможностей задоволення власних потреб, реалізації інтересів та прагнень із наявними у неї можливостями.

Зважаючи на актуальність даної проблематики, нами було проведено вивчення відповідності організації освітнього процесу очікуванням науково-педагогічних працівників. Дослідження було спрямоване на виявлення проблем, що виникають під час освітньої діяльності з метою їх попередження чи усунення, а також з метою профілактики «синдрому професійного вигорання» на роботі. Анкетування щодо відповідності якості навчання очікуванням науково-педагогічних працівників проводилося шляхом on-line анкетування протягом лютого-березня 2020 року. Учасники анкетування — 67 науково-педагогічних працівників (далі — НПП) Уманського НУС (професор — 4 особи, доцент — 37 осіб, старший викладач — 8 осіб, викладач — 16 осіб, викладач-стажист — 2 особи). З метою об'єктивності збору даних, анкетування проводилось анонімно та виключно на добровільних засадах.

На запитання «Як Ви оцінюєте рівень організації освітнього процесу в Уманському НУС?» 36% респондентів зазначили, що високо, 54% — достатньо, 10% — задовільно. На питання анкети «Вкажіть, які фактори, на Вашу думку, вдосконалюють освітній процес?», ми отримали наступні фактори: впровадження нових або корекція існуючих навчальних програм з урахуванням думок студентів та роботодавців (обрали 61,2% опитаних), поліпшення організації практики за спеціальністю (52,2%), важливим також є збільшення комп'ютеризації освітнього процесу (23,9%).

Основними серед факторів, які, на думку викладачів, сприяють підвищенню інтересу студентів до навчання, було визначено впровадження інноваційних методів навчання (65,7%), зацікавленість викладачів в успіхах студентів (43,3%) і підвищення професіоналізму викладачів (23,9%).

У наступному питанні анкети «Які проблеми якості освітнього процесу, на Вашу думку, потребують першочергового вирішення?» пропонувалось здійснити вибір із запропонованого переліку або надати свій варіант відповіді. Перше місце серед актуальних для першочергового вирішення проблем, з великим відривом посіла проблема ведення документації у надмірному обсязі, на цю проблему вказують 76,1% опитаних.

Друге місце серед проблем, які потребують вирішення, посіла проблема стану та оснащення навчальних аудиторій (25,4%), третє місце — проблема низького рівня організації самостійної роботи студентів (20,9%). Важливими також є питання міжнародної, міжуніверситетської мобільності НПП (19,4%) і врахування в освітньому процесі запитів усіх груп стейкхолдерів (16,4%).

Багатьма респондентами відмічається завантаженість викладача надмірним обсягом документації. Дійсно, що при порушенні балансу навантаження з різних видів робіт (навчальної, наукової, методичної, організаційної) викладачам доводиться обмежувати наукову роботу на користь інших видів робіт.

Науково-педагогічним працівникам була надана можливість оцінити рівень задоволеності умовами забезпеченості якості освітнього процесу за шкалою від 1 (низький рівень) до 5 (високий рівень). За результатами опитування виведено середні оцінки рівня задоволеності різними сферами освітнього процесу. Наразі науково-педагогічні працівники високо оцінили доступність інформації (середній бал 4,36), умови підвищення кваліфікації (4,05) та рівень організації освітнього процесу (4,03). На запитання «Вкажіть, які методи організації освітнього процесу Ви застосуєте для покращення якості освіти?» було надано наступні відповіді (табл. 1).

Таблиця 1

**Методи організації освітнього процесу
для покращення якості освіти**

Перелік методів	Кількість отриманих відповідей	Відсоток
Володію сучасною методологією і методикою досліджень у галузі вищої освіти	20	29,9
Застосовую різні способи подачі матеріалу, де це доречно	38	56,7
Впроваджую нові інноваційні технології навчання, у тому числі ІКТ	19	28,4
Використовую в освітньому процесі фундаментальні знання, досягнення сучасної науки, постійно оновлюю зміст навчальних дисциплін	30	44,8
Формую освітнє середовище, яке сприяє пізнавальній активності студентів, навчанню на основі досліджень	7	10,5
Організую дослідницькі групи з актуальних проблем науки, беру участь у національних та міжнародних проєктах	3	4,5
Реалізую основні форми інтернаціоналізації вищої освіти (мобільність студентів і викладачів, впроваджую зарубіжний досвід у практику, тощо)	7	10,5
Створюю електронні навчальні ресурси	17	25,4
Володію технологіями управління самостійною діяльністю студентів	4	6,0
Вважаю інтерактивну взаємодію зі студентами найбільш продуктивною в освітньому процесі, організовує групову та колективну проєктну діяльність	15	22,4
Застосовую різні технології моніторингу освітніх результатів, здійснюю їх корекцію	6	9,0

Дані свідчать, що більшість опитаних науково-педагогічних працівників (44,8%) використовують фундаментальні знання, постійно оновлюючи зміст дисциплін, урізноманітнюють способи подачі навчального матеріалу (56,7%). Близько третини респондентів (29,9%) володіють сучасними методологіями досліджень. Опитані НПП ак-

тивно впроваджують нові інноваційні технології навчання, у тому числі ІКТ (28,4%) та створюють електронні навчальні курси (25,4%). Переважна більшість (67,2%) опитуваних науково-педагогічних працівників кафедр зазначили, що бажають і надалі підвищувати свій рівень особистісно-професійного розвитку шляхом врахування різноманітних форм та можливості на місцевому, регіональному, всеукраїнському й міжнародному рівні.

На запитання «Вкажіть, які методи організації освітнього процесу Ви застосовуєте для покращення якості освіти?» було надано наступні відповіді: більшість опитаних науково-педагогічних працівників (44,8%) використовують фундаментальні знання, постійно оновлюючи зміст дисциплін, урізноманітнюють способи подачі навчального матеріалу (56,7%). Близько третини респондентів (29,9%) володіють сучасними методологіями досліджень. Опитані НПП активно впроваджують нові інноваційні технології навчання, у тому числі ІКТ (28,4%) та створюють електронні навчальні курси (25,4%). Переважна більшість (67,2%) опитуваних науково-педагогічних працівників кафедр зазначили, що бажають і надалі підвищувати свій рівень особистісно-професійного розвитку шляхом врахування різноманітних форм та можливості на місцевому, регіональному, всеукраїнському й міжнародному рівні.

Висновки. Узагальнюючи результати опитування науково-педагогічних працівників, можна констатувати, що з метою удосконалення змісту, організації та якості освітнього процесу, а також для профілактики «синдрому професійного вигорання» на роботі потрібно проводити опитування науково-педагогічних працівників щодо відповідності організації освітнього процесу їх очікуванням щорічно. Відстежувати позитивну динаміку та виявляти недоліки з метою вживання своєчасних заходів. Форми і методи навчання та викладання потребують удосконалення та приведення їх відповідність до кожного освітнього компоненту для забезпечення якості освіти. У викладацькій діяльності більше практикувати сучасні активні форми роботи. Науково-педагогічним працівникам рекомендовано систематично використовувати дистанційні курси як один з форматів подання інформації здобувачам вищої освіти.

Section 6. MANAGEMENT

Колодіч Юлія Ігорівна

магістр

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

СИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Систему освіти в Україні можна представити в матричному вигляді, що містить заклади освіти різного типу (вищої освіти, фахової передвищої освіти, професійної, професійно-технічної освіти, загальної середньої освіти та наукові установи) та органи управління та контролю за діяльністю закладів освіти, до яких відносяться Центральний орган виконавчої влади (ЦОВВ), Міністерство освіти і науки України (МОН), Державна служба якості освіти (ДСЯО), Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) та інші. На сьогодні питання менеджменту та взаємодії всіх вказаних вище органів та структур має велику актуальність, особливо для ефективності їх функціонування та активного розвитку.

Забезпечення якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти і державної освітньої політики країн Європи та інших розвинених країн світу. На жаль, Україна не є лідером у сфері забезпечення якості вищої освіти, у країні спостерігаються процеси деградації окремих закладів вищої освіти, прояви академічної недобросовісності, надання неякісних освітніх послуг, відсутність взаємодії та довіри між стейкхолдерами [6].

Відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», ДСТУ ISO 9000:2015, ДСТУ ISO 9001:2015, освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою

розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [2; 3; 8; 9; 10; 11].

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу населення, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

На сьогоднішній день стандартів системи якості в сфері освіти, розроблених на основі міжнародних стандартів ISO серії 9000, існує не так багато. Міжнародним стандартом є всього один — ISO 21001:2018 «Educational organizations — Management systems for educational organizations — Requirements with guidance for use» — Освітні організації — Системи менеджменту для освітніх організацій — Вимоги та настанови щодо застосування. Цей міжнародний стандарт вийшов в 2018 році і замінив собою стандарт ISO / IWA 2:2007.

Розробка і застосування ISO 21001 спрямовані на досягнення наступних результатів:

- стандартизувати процедури професійної освіти;
- забезпечити регулярний моніторинг процесу документування освітнього процесу;
- гарантувати виконання державних вимог у сфері освіти;
- гарантувати якість освітніх послуг, якість викладацького складу і якість освітнього контенту.

Метою стандарту ISO 21001 є підвищення ефективності системи менеджменту якості освітньої установи і безперервне підвищення якості освітніх послуг, що надаються освітянам [9].

Стандарт ISO 21001 може застосовуватися для сертифікації освітніх установ.

Впровадження системи менеджменту якості в галузі освіти має такі цілі:

Усередині навчального закладу:

- в освітньому процесі — підвищення успішності студентів;
- реорганізація системи управління навчальним закладом;
- введення в навчальну програму нових спеціальностей і спеціалізацій;
- розвиток інфраструктури навчального закладу для створення сприятливих умов навчання;

- введення нових освітніх технологій;
- підвищення рівня професіоналізму викладацького персоналу;
- оптимізація освітнього процесу — раціональне використання ресурсів з максимальною ефективністю.

Зовнішні цілі:

- підвищення конкурентоспроможності серед навчальних закладів свого профілю;
- розширення ринку споживачів — абітурієнтів, з одного боку, і організацій — роботодавців, які потребують молодих фахівців, з іншого боку;
- підвищення престижу вузу;
- постійна орієнтація на кон'юнктуру ринку фахівців, інформованість.

Система менеджменту якості в освіті дозволить:

- вийти навчальному закладу на новий рівень;
- чітко розподілити обов'язки і відповідальності за виконання роботи на своїй ділянці;
- уніфікувати процеси навчання, їх узгоджену дію, своєчасне виявлення і усунення недоліків, що сприятиме поліпшенню підготовки фахівців.

Це, безумовно, підвищить ступінь довіри замовників, зацікавлених в молодих фахівцях. Якісна освіта, престиж серед абітурієнтів і хороша репутація в суспільстві — все це дасть система менеджменту якості, що діє в вузі. У підсумку, вуз буде випускати якісних фахівців і поліпшить своє економічне становище.

Узагальнюючи, варто зазначити, що якість вищої освіти лежить в площині відповідальності вищого навчального закладу, а тому розв'язання питань запровадження системи менеджменту якості освіти вимагає усвідомлення важливості цього питання і здійснення відповідного комплексу дій за власною ініціативою і на основі власного розуміння.

Що ж до України, то центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного контролю за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства є Державна служба якості освіти України.

Державна служба якості освіти:

- опікується питанням дотримання якості освіти та освітніх стандартів у дошкільній, загальній середній, позашкільній, фаховій передвищій освіті;

- допомагає закладам освіти підвищувати якість освітньої діяльності, гарантувати якість освіти та формувати довіру суспільства до української освіти [1].

Ще однією рушійною силою забезпечення якості вищої освіти в Україні є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке є незалежним постійно діючим колегіальним органом і створення якого передбачено Законом України «Про вищу освіту» 2014 року.

Сьогодні НАЗЯВО набуває спроможності реалізовувати державну політику в сфері вищої освіти, протистояти сучасним викликам та стати катализатором змін у вищій освіті України з метою формування культури її якості [6].

Література

1. Державна служба якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/>
2. Закон України «Про освіту» // Верховна Рада України Закон від 05.09.2017 № 15 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про вищу освіту» // Верховна Рада України Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Крюков Д. О., Русу Ю. И. Система менеджмента качества образования: понятие, актуальность, основные модели и мировые тенденции. // Образование, экономика, общество. 2013. № 5–6 (39–40). С. 4–9.
5. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
6. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/>
7. Системи менеджмента якості ISO. URL: <http://nvppoint.com/uk/sistemi-menedzhmenta-yakosti/>
8. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах [Текст]: навч. посіб.: у 2 ч. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг / кол. авт.; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. Львів: ЛПІДУ НАДУ, 2011. 136 с.
9. ISO 21001. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:21001:ed-1:v1:en>
10. ISO 9000:2015. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:9000:ed-4:v1:ru>
11. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) Системи управління якістю. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf>

Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute of Economic Research (Batumi, Georgia)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization «Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences
in Public Administration» (Kyiv, Ukraine)
Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine)
Institute of Vocational Education of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
Institute of Professional Qualifications (Kyiv, Ukraine)
supported by
Financial and Economic Scientific Union and Publishing house
«INTERNAUKA» (Kyiv, Ukraine)

Abstracts of scientific papers

VI INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE:

«SCIENCE AND GLOBAL STUDIES»

Prague, Czech Republic

February 28, 2021

Published in original edition

Address: Ukraine, Kyiv, st. Pavlovskaya, 22, of. 22

Contact number: +38(044) 222-5-889

E-mail: info@frada.com.ua

<http://frada.com.ua>

<http://inter-nauka.com>

Signed to print 28.02.2021. Format 60×84/16

Offset paper. Garniture SchoolBookAC. Duplicator printing.

Issue 100. Order № 435.

Negotiable price. Printed from the finished layout.

Printed by Publisher PLC «Center for Educational Literature»
Certificate on making the subject of publishing in state register
of publishers, manufacturers and distributors of
publishing products: Series DK № 2458 or 30.03.2006